

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΟΚ ΜΕ ΤΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΜΕΚΟΝ

ΣΩΤΗΡΗΣ ΒΑΛΑΝΤΕΝ

Πρόλογος

Η ΠΟΡΕΙΑ προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση σχετίζεται στενά με τη θέση της κοινοτικής Ευρώπης σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο. Στη σύγχρονη εποχή, ένας στενός κοινοτικός «ευρωκεντρισμός» θα αποτελούσε μια εξαιρετικά κοντόφθαλμη και αναποτελεσματική στρατηγική. Οι χώρες που απαρτίζουν την κοινοτική Ευρώπη είναι παραδοσιακά «ανοιχτές» προς τον υπόλοιπο κόσμο, ιδιαίτερα προς τη Δύση και τον Νότο, ενώ και οι ιστορικοί και υλικοί δεσμοί, που τις συνδέουν με το υπόλοιπο μισό της ηπείρου μας, δεν μπόρεσαν να κοπούν ούτε και στο αποκορύφωμα του ψυχρού πολέμου. Βέβαια, το είδος των σχέσεων της Δυτικής Ευρώπης με τον υπόλοιπο κόσμο φέρει κι αυτό τη σφραγίδα της ιστορίας: υποτέλεια στην ατλαντική σχέση, ηγεμονισμός (νεοαποικισμός;) στη σχέση με τον Τρίτο Κόσμο, ψυχροπολεμικές θεωρήσεις στη σχέση με την Ανατολή. Και ο επαναπροσδιορισμός τους στην πορεία της ενοποίησης αποτελεί ιστορική αναγκαιότητα, αλλά και αντικείμενο πολιτικής διαπάλης.

Πρέπει να τονιστεί ότι η διαδικασία μιας περιοχικής ολοκλήρωσης εμπεριέχει αναπόφευκτα και μια ροπή προς αναδίπλωση και προστατευτισμό έναντι τρίτων, πολύ περισσότερο όταν, σε συνθήκες χαμηλών ρυθμών παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης, η υπό ολοκλήρωση περιοχή χάνει έδαφος στον διεθνή στίβο, είτε επειδή χάνει σε ανταγωνιστικότητα είτε σαν συνέπεια των πολιτικών άλλων χωρών. Υπάρχει μάλιστα ο κίνδυνος οι προστατευτικές τάσεις να εκδηλώνονται πιο έντονα προς τις κατευθύνσεις εκείνες προς τις οποίες οι συσχετισμοί ισχύος είναι οι πλέον ευνοϊκοί, συμβάλλοντας έτσι στην όξυνση των ανισορροπιών σε παγκόσμια κλίμακα. Η ισορροπία, ανάμεσα στην αναγκαία προστατευτικότητα για την ευρωπαϊκή οικοδόμηση και στην αναγκαιότητα μιας οικουμενικής αντίληψης για τις διεθνείς οικονομικές και πολιτικές σχέσεις, αποτελεί ένα μόνιμο και δύσκολο καθήκον που θα παρακολουθεί την ΕΟΚ σε όλη της την πορεία.

Στο άρθρο που ακολουθεί δίνεται μια εικόνα των οικονομικών σχέσεων της Κοινότητας με τις ανατολικές χώρες. Από πλευράς οικονομικών μεγεθών, οι σχέσεις αυτές είναι πολύ λιγότερο σημαντικές από τις σχέσεις με την υπόλοιπη αναπτυσσόμενη Δύση ή τον Τρίτο Κόσμο. Ωστόσο, οι σχέσεις της ΕΟΚ με την Ανατολή έχουν βαρύνουσα πολιτική και στρατηγική σημασία, σε σχέση με το ευρύτερο πλαίσιο Ανατολής-Δύσης. Παράλληλα, οι περισσότερες ανατολικές χώρες είναι γείτονες της Κοινότητας, με κοινή ιστορία και πολιτισμό. Ο ψυχρός πόλεμος χώρισε τεχνητά την ήπειρό μας. Από την άποψη αυτή, η σημασία της κοινοτικής *Ostpolitik* ξεπερνά κατά πολύ το σημερινό οικονομικό βάρος της.

Το κείμενο που παρατίθεται αποτελεί προδημοσίευση από τη μελέτη μου *Το εμπόριο της Ελλάδας με τις ανατολικές χώρες και η ένταξη στην ΕΟΚ, 1981-85*, που θα εκδοθεί από το Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών. Η μελέτη αφορά την περίοδο ως το τέλος του 1985, και η τελική της γραφή έγινε στις αρχές του 1987. Ωστόσο, στον τομέα αυτό, οι εξελίξεις κατά τα δύο τελευταία έτη υπήρξαν ραγδαίες. Έτσι, ενώ το κείμενο διατηρεί το ενδιαφέρον του ως σφαιρική παρουσίαση των σχέσεων της ΕΟΚ με την Ανατολή, και δημοσιεύεται με ελάχιστες μικροσυμπληρώσεις στις σημειώσεις, κρίθηκε σκόπιμο να σημειωθούν εδώ συνοπτικά οι σημαντικότερες από τις πρόσφατες εξελίξεις. Επιστημαίνεται ακόμη ότι το κείμενο, λόγω του θέματος της μελέτης, δεν επεκτείνεται σε ορισμένους, πέραν του εμπορίου, επιμέρους τομείς οικονομικών σχέσεων και συνεργασίας (π.χ. μεταφορές).

Η σημαντικότερη εξέλιξη των τελευ-

ταίων δύο ετών είναι η ραγδαία πρόοδος της «επανάστασης Γκορμπατσόφ» στη Σοβιετική Ένωση, που έχει άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις στις σχέσεις της ΕΟΚ με τις ανατολικές χώρες.

Ας αναφέρουμε μερικές:

– Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις, με την έμφαση που θέτουν στους μηχανισμούς της αγοράς και την αποκέντρωση, έχουν σαν συστατικό τους στοιχείο τη μεγαλύτερη ενσωμάτωση της ΕΣΣΔ στη διεθνή οικονομία. Δύο παραδείγματα είναι η ριζική αναδιοργάνωση του θεσμικού πλαισίου του εξωτερικού εμπορίου το 1986¹ και το ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε για στενότερη συνεργασία με την GATT στην προοπτική της προσχώρησης.² Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα έχουν οπωσδήποτε επιπτώσεις και στην ΚΟΜΕΚΟΝ, όπως και στις άλλες χώρες-μέλη της, αν και γενικά οι χώρες αυτές είχαν προηγηθεί σ' αυτή την κατεύθυνση. Ας σημειωθεί ότι η πρόσφατη κατάρρευση της τιμής της ενέργειας δημιούργησε, για πρώτη ίσως φορά, συναλλαγματικό πρόβλημα στην ΕΣΣΔ, πράγμα που συνέβαλε στην ευαισθητοποίησή της σε θέματα ένταξης στην παγκόσμια αγορά.

– Το νέο κλίμα που τείνει να αποκατασταθεί στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης, με την πρόοδο στον τομέα του αφοπλισμού, αμβλύνει αναπόφευκτα το βάρος των πολιτικών ανασταλτικών παραγόντων στην ανάπτυξη των οικονομικών σχέσεων, πιθανόν δε θα μειώσει και τη σχετική πίεση από τον υπερατλαντικό σύμμαχο.

– Πέρα από τη γενική βελτίωση του κλίματος, έχει αρχίσει να διακρίνεται μια βαθύτερη αλλαγή στην σοβιετική εξωτερική πολιτική, μια τάση υπέρβασης της αποκλειστικά διπολικής θεώρησης των διεθνών σχέσεων, μια νέα έμφαση στον παράγοντα «Ευρώπη», μακριά από την αντίληψη της «σφήνας» στην ατλαντική σχέση.³ Η αλλαγή αυτή δεν μπορεί να μη ληφθεί υπόψη στις Βρυξέλλες και στις δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Αρκεί μόνο να επιστημάνουμε τις επιπτώσεις της στην κλασική κοινοτική γραμμή της διαφοροποίησης ανάμεσα στην

ΕΣΣΔ και τις μικρές ανατολικοευρωπαϊκές χώρες, γραμμή που είναι καθοριστική για τις σχέσεις ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ.

Ειδικότερα, στον τομέα των σχέσεων της Κοινότητας με τις ανατολικές χώρες και την ΚΟΜΕΚΟΝ, μετά τη θεαματική στροφή της τελευταίας το 1985, σημειώνονται πρόοδοι, αλλά οι ρυθμοί εξακολουθούν να είναι αργοί. Πραγματοποιήθηκαν δύο συναντήσεις εμπειρογνομώνων της ΕΟΚ και της ΚΟΜΕΚΟΝ, τον Σεπτέμβριο 1986 και τον Μάρτιο 1987, με αντικείμενο τη διατύπωση της «Κοινής Δήλωσης», σημειώθηκε όμως εμπλοκή στο ζήτημα της λεγόμενης «εδαφικής ρήτηρας» (για το καθεστώς του Δυτ. Βερολίνου), με αποτέλεσμα, ως τον Οκτώβριο 1987, να μην έχει πραγματοποιηθεί τρίτη συνάντηση.⁴

Στο επίπεδο των διμερών σχέσεων, τον Μάιο 1987 άρχισαν διαπραγματεύσεις με τη Ρουμανία, τον Ιούνιο με την Ουγγαρία για σύναψη συμφωνιών εμπορίου και συνεργασίας, ενώ επίκειται η έναρξη διαπραγματεύσεων και με την Τσεχοσλοβακία. Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση του Βιετνάμ, τον Σεπτέμβριο, να συνάψει διπλωματικές σχέσεις με την Κοινότητα.

Οι μέχρι στιγμής πρόοδοι στις σχέσεις της Κοινότητας με την ΚΟΜΕΚΟΝ και τα μέλη της δεν φαίνεται να αντανακλούν τους ρυθμούς των αλλαγών που πραγματοποιούνται στην ΕΣΣΔ ή τη βελτίωση του κλίματος στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης. Σε αρκετούς κοινοτικούς κύκλους, περιλαμβανομένων και της Επιτροπής και μερικών κρατών-μελών, παρατηρείται μια επιφυλακτικότητα που υπερβαίνει τη διαπραγματευτική τακτική και σχετίζεται ίσως με αμφιβολίες για τη μονιμότητα των «ανοιγμάτων» Γκορμπατσόφ, αλλά μάλλον και με τη θεώρηση της διευρωπαϊκής συνεργασίας ως ανταγωνιστικής προς την κοινοτική οικοδόμηση.⁵ Τέλος, τα τομεακά συμφέροντα της Κοινότητας στα ζητήματα εμπορικής πολιτικής εξακολουθούν να αντιστρατεύονται τους πολιτικούς της στόχους απέναντι στις μικρές ανατολικοευρωπαϊκές χώρες, αφού ο έντονος κοινοτικός προστατευτισμός ωθεί τις τελευταίες στη συσπείρωση γύρω από την ΕΣΣΔ. Όπως αναφέρει ένας αναλυτής:

«Το οικονομικό κόστος της σοβιετικής πολιτικής απέναντι στην ΕΣΣΔ και της πολιτικής των χωρών της ΕΟΚ απέναντι στην ΚΟΜΕΚΟΝ, πληρώνεται από τις μικρές χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ».⁶

Σε αντίθεση με την εικόνα αυτή της αργής προόδου στις σχέσεις με την ΕΣΣΔ και την ΚΟΜΕΚΟΝ, οι σχέσεις της Κοινότητας με την Κίνα εξελίσσονται λαμπρά και υπάρχει σαφής πολιτική βούληση στην κοινοτική πλευρά για παραπέρα ανάπτυξή τους. Σημαντικός παράγοντας που συμβάλει στην κατεύθυνση αυτή είναι και η συνέ-

χωση της πορείας της Κίνας προς τη φιλελευθροποίηση και το άνοιγμα στη Δύση, παρά τους κλυδωνισμούς που σημειώθηκαν το 1986.⁷ Δείγμα αυτής της συνέχειας είναι και η επίσημη αίτηση της Κίνας, τον Ιούλιο 1988, για συμμετοχή στην GATT.⁸

Νοέμβριος 1987

1 Η σημασία των οικονομικών σχέσεων με την Ανατολή για τις χώρες της ΕΟΚ

Σε συνολικά μεγέθη, η οικονομική σημασία των εμπορικών ανταλλαγών της ΕΟΚ με τις ανατολικές χώρες δεν είναι μεγάλη. Το 1985, το συνολικό εμπόριο της ΕΟΚ των Δέκα με τις ανατολικές χώρες έφτασε τα 64,2 δισ. \$ (29,7 δισ. εξαγωγές και 34,5 δισ. εισαγωγές) και αντιπροσώπευε το 4,9% του συνολικού εξωτερικού εμπορίου των χωρών της ΕΟΚ (4,6% των εξαγωγών και 5,2% των εισαγωγών). Κατά τα τελευταία δέκα χρόνια σημειώνεται μάλιστα μια μείωση του μεριδίου των ανατολικών χωρών στις εξαγωγές της ΕΟΚ, κυρίως κατά την πενταετία 1976-80, ενώ στις εισαγωγές παρατηρείται μια αντίστροφη τάση, κυρίως κατά την τελευταία πενταετία, αν και η τάση αυτή δεν είναι απόλυτα σαφής (Πίνακας 1).¹ Οι χώρες του ΣΟΑ (ΚΟΜΕΚΟΝ) καλύπτουν τον όγκο του εμπορίου της ΕΟΚ με τις ανατολικές χώρες (το 75% το 1985, ή το 3,7% του συνολικού εμπορίου της ΕΟΚ). Και για τις χώρες του ΣΟΑ ισχύουν οι ίδιες τάσεις που επιστημονήθηκαν και για το συνολικό εμπόριο της ΕΟΚ με τις ανατολικές χώρες (Πίνακας 2).

Η γενική διαπίστωση για τη σχετικά μικρή σημασία για την ΕΟΚ του εμπορίου της με τις ανατολικές χώρες μετριάζεται κάπως από τις εξής παρατηρήσεις:

- Η εμπορική εξάρτηση από τις ανατολικές χώρες είναι αρκετά άνιση ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΟΚ. Η Ελλάδα έρχεται πρώτη, με μερίδιο ανατολικών χωρών (το 1985) 9,2%, και ακολουθεί η Δ. Γερμανία με 8,0%, η Ιταλία με 6,7%. Στο άλλο άκρο βρίσκονται η Ιρλανδία (1,3%) και η Μεγάλη Βρετανία (2,4%) ενώ οι υπόλοιπες χώρες κυμαίνονται μεταξύ 3% και 4,5% (Πίνακας 3).

- Η εμπορική εξάρτηση της ΕΟΚ από τις ανατολικές χώρες είναι μεγαλύτερη σε συ-

γκεκριμένους κλάδους και προϊόντα, όπως λ.χ. στις εξαγωγές χαλυβουργικών προϊόντων (σημαντικό, λόγω της κρίσης του κλάδου και των επιπτώσεων στην απασχόληση), στις εξαγωγές ορισμένων προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, στις εξαγωγές ορισμένων αγροτικών προϊόντων (π.χ. της Γαλλίας) και στις εισαγωγές ενέργειας (αργό πετρέλαιο, προϊόντα πετρελαίου, φυσικό αέριο).

- Το 1985 η ΕΟΚ κάλυπτε το 49% του συνολικού δυτικού εμπορίου με τις ανατολικές χώρες και το 60% του δυτικού εμπορίου με την ΚΟΜΕΚΟΝ. Οι αντίστοιχοι αριθμοί για τις ΗΠΑ ήταν 18% και 18%, και για την Ιαπωνία 20% και 7% (η Ιαπωνία εμπορεύεται κυρίως με την Κίνα). Συνεπώς η ΕΟΚ είναι με διαφορά ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος των ανατολικών χωρών. Επισημαίνεται εξάλλου ότι η εμπορική εξάρτηση της ΕΟΚ από τις ανατολικές χώρες είναι (το 1985) συνολικά μεγαλύτερη από αυτή των ΗΠΑ, αν και οι μεγάλες εξαγωγές αμερικανικών σιτηρών εξηγούν τη μεγαλύτερη εξάρτηση των ΗΠΑ στις εξαγωγές. Αντίθετα, στις εισαγωγές η εξάρτηση των ΗΠΑ είναι ασήμαντη (1,8% έναντι 5,5% για την ΕΟΚ). Όσον αφορά την Ιαπωνία, η σημασία των ανατολικών χωρών στο εξωτερικό της εμπόριο είναι μεγαλύτερη από τη σημασία των χωρών αυτών για την ΕΟΚ, αλλά η εικόνα αντιστρέφεται θεαματικά αν εξεταστεί μόνο το εμπόριο με την ΚΟΜΕΚΟΝ, καθώς, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο όγκος του «ανατολικού» εμπορίου της Ιαπωνίας είναι με την Κίνα (Πίνακες 3 και 4).

Η στάση των χωρών της ΕΟΚ απέναντι στο εμπόριο και την οικονομική συνεργασία με τις ανατολικές χώρες,² καθορίζεται από ένα σύνθετο πλέγμα οικονομικών και πολιτικών παραγόντων και συμφερόντων. Στο πλέγμα αυτό, οι πολιτικοί και στρατηγικοί παράγοντες «ψυχροπολεμικού» τύπου, που τείνουν να κυριαρχούν στην αντίστοιχη στάση των ΗΠΑ, έχουν ένα σαφώς μικρότερο ειδικό βάρος, με αποτέλεσμα μια μακρόχρονη, αυξανόμενη και συχνά οξεία τη διαφορά «οπτικής γωνίας» στα θέματα αυτά με τον υπερατλαντικό σύμμαχο.

Βέβαια, οι χώρες της ΕΟΚ μοιράζονται -ή υποχρεώνονται να αποδεχτούν, στα πλαίσια των γενικότερων συμφερόντων και συσχετισμών της συμμαχίας- ορισμένες αντιλήψεις των ΗΠΑ για την ιδιαίτερη προσοχή που χρειάζεται στην προσέγγιση των οικονομικών σχέσεων με την Ανατολή: η παρεμπόδιση της εξαγωγής στρατιωτικά χρήσιμων προϊόντων και τεχνολογίας, η αποφυγή μιας υπερβολικής οικονομικής εξάρτησης από τις ανατολικές χώρες σε κρίσιμους τομείς (ενέργεια, πιστώσεις κ.λπ.), η προτεραιότητα της ενδοδυτικής οικονομικής ολοκλήρωσης σε σχέση με τη διευρωπαϊκή κ.λπ. Επίσης οι χώρες της ΕΟΚ προ-

σεγγίζουν και αυτές τις οικονομικές τους σχέσεις με τις ανατολικές χώρες και από τη σκοπιά της εξυπηρέτησης των στόχων της εξωτερικής τους πολιτικής (πολιτική «διασυνδέσεων» - «linkages»), αλλά οι στόχοι αυτοί δεν ταυτίζονται συνήθως με τους αμερικανικούς. Έτσι, οι χώρες-μέλη της ΕΟΚ συντονίζονται με τις ΗΠΑ και άλλες δυτικές χώρες στα πλαίσια της COCOM, του ΝΑΤΟ και του ΟΟΣΑ, αλλά και διμερώς, πάνω σε θέματα οικονομικών σχέσεων με τις ανατολικές χώρες.³

Ωστόσο αυτό που ολοένα περισσότερο κυριαρχεί στις δυτικές διαβουλεύσεις για το εμπόριο Ανατολής-Δύσης δεν είναι οι συγκλίσεις, αλλά οι αποκλίσεις στην προσέγγισή του, και ειδικότερα η αντίθεση των Ευρωπαίων στην παραδοσιακή αμερικανική τάση να υποτάσσει τα πάντα στην πολιτική αντιπαράθεση με την ΕΣΣΔ. Η ευρωπαϊκή αντίθεση στην αμερικανική στάση χρονολογείται από τη δεκαετία του '50, έλαβε όμως ιδιαίτερα οξεία μορφή τα τελευταία έτη. Έτσι, οι πολυμερείς οργανισμοί, στα πλαίσια των οποίων συντονίζεται η δυτική πολιτική, έχουν μετατραπεί σε πεδία συνεχών συγκρούσεων Ευρώπης-ΗΠΑ, ενώ συχνά οι ΗΠΑ προσφεύγουν σε μονομερή μέτρα που πλήττουν και εξοργίζουν τους Ευρωπαίους.

Ανάμεσα στους παράγοντες που συντείνουν σε μια πιο «θετική» προσέγγιση των Ευρωπαίων απέναντι στο εμπόριο με την Ανατολή, είναι: το μεγαλύτερο οικονομικό βάρος του εμπορίου αυτού για την Ευρώπη, και ειδικότερα για ορισμένες χώρες (Δ. Γερμανία, Ιταλία): η ανάγκη διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας ενέργειας, ύστερα από τις εμπειρίες της δεκαετίας του '70: η αντίθεση πολλών Ευρωπαίων στην υπερβολική ανάμιξη της πολιτικής στο εμπόριο (Μ. Βρετανία): η εθνική εξωτερική πολιτική ορισμένων ευρωπαϊκών χωρών (η γαλιτική «πολυδιάστατη» εξωτερική πολιτική, ιδίως την περίοδο των ετών 1965-1980, η γερμανική Ostpolitik, στενά δεμένη με το γερμανικό εθνικό ζήτημα): η πιο «υφαισική» τοποθέτηση όλων σχεδόν των δυτικοευρωπαϊκών χωρών, που βέβαια δεν είναι άσχετη με την ιδιαίτερη πολιτικοστρατηγική θέση της Ευρώπης.⁴

2. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και σχέσεις με τις ανατολικές χώρες

Ιστορικά, η δημιουργία της ΕΟΚ, τη δεκαετία του '50, είχε μια σαφή διάσταση παγίωσης της διαίρεσης της Ευρώπης (οικονομική βάση του ΝΑΤΟ κ.λπ.), άσχετα αν η διάσταση αυτή δεν ήταν ούτε η μοναδική ούτε η κυρίαρχη. Η κοινοτική οικοδόμηση έγινε, άρα, σε κάποιο βαθμό «ανταγωνιστικά» προς τις ανατολικές χώρες, πολύ πε-

ρισσότερο που και οι τελευταίες είχαν αναγορευθεί επί πολλά χρόνια την ΕΟΚ σε βασικό ιδεολογικό αντίπαλο (βλ. τμήμα 3). Εξάλλου, και πέρα από τις όποιες πολιτικές σκοπιμότητες, που όπως σημειώθηκε δεν έλειπαν κι αυτές, η ίδια η εγκαθίδρυση της Κοινής Αγοράς, η τελωνειακή ένωση, η έντονα προστατευτική αγροτική πολιτική, είχαν στην πράξη μια «αντισοσιαλιστική» κατεύθυνση, και μάλιστα συχνά κάνοντας διακρίσεις μέσω των διαφόρων προτιμησιακών συμφωνιών της ΕΟΚ με άλλες τρίτες χώρες.

Η στάση της ΕΟΚ στις σχέσεις της με τις ανατολικές χώρες καθορίζεται, κατά βάση, από τη στάση των κρατών-μελών της, και ιδιαίτερα των πιο ισχυρών. Συνεπώς, συνο-

δικά, η στάση αυτή είναι πιο «ανοιχτή» από την αμερικανική στάση. Επίσης, κατά τα τελευταία χρόνια, η Κοινότητα υπήρξε ο χώρος μέσα στον οποίο διαμορφώθηκε μια, λίγο-πολύ, κοινή ευρωπαϊκή στάση απέναντι στις ΗΠΑ όσον αφορά τα θέματα σχέσεων Ανατολής-Δύσης (π.χ. υπόθεση αγωγού αερίου). Κατά κάποιο τρόπο, η ευρωπαϊκή και κοινοτική αυτονομία και ταυτότητα επιβεβαιώνονται με τη διαφοροποίηση έναντι των ΗΠΑ στο θέμα -μεταξύ άλλων- των οικονομικών σχέσεων με τις ανατολικές χώρες.

Ταυτόχρονα, όμως, πρέπει να επιστημονωθεί ότι η Κοινότητα ως θεσμός τείνει, για αρκετούς λόγους, να τοποθετείται στο «συντηρητικό» άκρο του ευρωπαϊκού φάσματος, στο θέμα που εξετάζεται.

Ειδικότερα:

- Η Κοινότητα, αντιμετωπίζοντας η ίδια, σ' όλη περίπου τη διάρκεια της ζωής

της, έντονα προβλήματα στην οικοδόμησή της, βλέπει με επιφύλαξη μια μεγάλη εντατικοποίηση της διευρωπαϊκής συνεργασίας, καθώς φοβάται ότι μέσα από αυτή μπορεί να «διύλισθεί» η κοινοτική οικοδόμηση. Η ανησυχία αυτή εκδηλώθηκε έντονα μετά την συμφωνία του Ελσίνκι, όταν οι Δυτικοί, με πρωταγωνιστή την ΕΟΚ, απέρριψαν σειρά προτάσεων των Ανατολικών για συνεργασία σε τομείς υποδομής (μεταφορές, ενέργεια κ.λπ.). Προφανώς η διατακτικότητα της ΕΟΚ αφορά κυρίως τις διμερείς ή πολυμερείς -στα πλαίσια του ΟΗΕ ή της ΔΑΣΕ- διακρατικές σχέσεις, και πολύ λιγότερο σχέσεις της ίδιας της ΕΟΚ με ανατολικές χώρες: αντίθετα, σε τέτοιου τύπου σχέσεις μπορεί να ενισχυθεί η διάσταση της κοινοτικής οικοδόμησης (βλ. παρακάτω).

- Επί πολλά έτη, η διαμόρφωση μιας «κοινής ανατολικής πολιτικής» της ΕΟΚ -ουσιαστικά στα πλαίσια μιας ευρύτερης «κοινής δυτικής πολιτικής»- υπήρξε ο στόχος συστηρητικών δυνάμεων και στις δύο όψεις του Ατλαντικού, καθώς διαφαινόταν ότι στον τομέα αυτό ήταν μικρότερες οι αντιαμερικανικές αιχμές και ευκολότερη η ατλαντική ηγεμονία απ' ό,τι σε άλλους τομείς (ΚΑΠ, εμπόριο κ.λπ.). Μια τέτοια πολιτική θα είχε και τον επιπρόσθετο ρόλο να εξουδετερώσει τις αντιατλαντικές τάσεις της γαλιτικής πολιτικής, ή και κάποιας «υπερβολικά» ενεργής Ostpolitik. Βέβαια, η κατάσταση αυτή έχει αλλάξει κατά τα τελευταία χρόνια, όταν φάνηκε ότι η κοινή ανατολική πολιτική της ΕΟΚ συγκρούστηκε έντονα με την αμερικανική. Ωστόσο, και σήμερα ακόμη, η κοινοτική πολιτική, ως «μέγιστος κοινός διαιρέτης» των πολιτικών των Δέκα (ή Δώδεκα, πλέον), είναι συχνά πιο κοντά στις αμερικανικές θέσεις απ' ό,τι η πολιτική των περισσότερων χωρών-μελών. Εξάλλου, ορισμένα διαρθρωτικά συμφέροντα και επιδιώξεις της ΕΟΚ έναντι των μικρών ευρωπαϊκών ανατολικών χωρών, συμφέροντα και επιδιώξεις που καθορίζουν τη στάση στις διαπραγματεύσεις με την ΚΟΜΕΚΟΝ, συμπλέκονται, αν δεν ταυτίζονται, με παραδοσιακές επιδιώξεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (βλ. αμέσως παρακάτω).

Η ίδρυση και η ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στηρίζεται σε ένα πανευρωπαϊκό όραμα. Η Κοινότητα επιδιώκει να καταστεί ένας πανευρωπαϊκός κόλπος έλξης και ολοκλήρωσης, στηριζόμενη στην κοινή πολιτιστική κληρονομιά, αλλά -ασφαλώς- και στην παράδοση ηγεμονισμού των μεγάλων εταίρων της. Είναι φανερό ότι, στο βαθμό που οι φιλοδοξίες αυτές της Κοινότητας στρέφονται και προς την Ανατολική Ευρώπη, έρχονται σε άμεση αντίθεση με τη σοβιετική ηγεμονία στην περιοχή, και άπτονται ενός εξαιρετικά ευαίσθητου θέματος στη διεθνή πολιτική: της ανατρο-

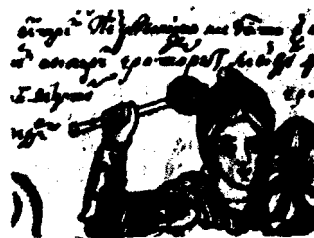
πής του status quo που διαμορφώθηκε στην ευρωπαϊκή ήπειρο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Είναι αναμφισβήτητο ότι στη βάση της επίμονης κοινοτικής θέσης, που αρνείται να αναγνωρίσει την ΚΟΜΕΚΟΝ σαν ισότιμο με αυτή οργανισμό – και άρα να διαπραγματευτεί μέσα από αυτή, και συνεπώς κάτω από τη σοβιετική επικυριαρχία, τις σχέσεις της με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης –, βρίσκεται η διεκδίκηση από τους Σοβιετικούς της οικονομικής και πολιτιστικής ηγεμονίας στην περιοχή αυτή.⁵ Η στάση αυτή αντιστοιχεί και στις επιδιώξεις της γερμανικής Ostpolitik, που έχει πάντα σαν απώτερο στόχο την επανένωση της Γερμανίας. Είναι επίσης γνωστό ότι, ήδη από τη δεκαετία του '60, έχουν διατυπωθεί στις ΗΠΑ στρατηγικές – στα πλαίσια της πολιτικής του «bridge building» – που βλέπουν τις σχέσεις Ανατολής-Δύσης σε δύο επίπεδα: ΗΠΑ-ΕΣΣΔ και ΕΟΚ-μικρές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης· η ασυμμετρία ανάμεσα στη δύναμη της ΕΟΚ και τη δύναμη των μικρών ανατολικών χωρών, η ολοκλήρωση της ΕΟΚ στη δυτική οικονομία, οι ισχυρότερες φυγόκεντρες τάσεις στην Ανατολική απ' ό,τι στη Δυτική Ευρώπη, εγγώνονται, κατά τις απόψεις αυτές, τη βαθμιαία απόσπαση των μικρών ανατολικών χωρών από το σοβιετικό «μπλοκ».⁶

Είναι φανερό ότι οι ακραίες μορφές αυτής της πολιτικής συνιστούν άμεση απειλή αναίτησης της στρατηγικής ισορροπίας στην Ευρώπη και δεν μπορούν παρά να εκλαμβάνονται από την ΕΣΣΔ ως εχθρικές ενέργειες. Είναι γνωστό ότι η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία, το 1968, είχε και μια τέτοια διάσταση. Από την άλλη πλευρά, είναι πιθανόν μια προσεκτική προώθηση της κοινοτικής επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη – στα πλαίσια που επιτρέπει ο σεβασμός της υπάρχουσας στρατηγικής ισορροπίας, αλλά και μέσα σε μια γενικότερη προοπτική ύφεσης – να αποδυναμώσει τον διπολικό χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων, να ενισχύσει την αυτονομία της Ευρώπης και τα ανανεωτικά ρεύματα στην Ανατολική Ευρώπη. Η ύπαρξη πολλών «εκδοχών» των πανευρωπαϊκών φιλοδοξιών της Κοινότητας εξηγεί ίσως και την ευρύτατη συναίνεση που συγκεντρώνει η διαπραγματευτική της στάση απέναντι στην ΚΟΜΕΚΟΝ.⁷

3. Η στάση των ανατολικών χωρών απέναντι στην ΕΟΚ

Η στάση της Σοβιετικής Ένωσης απέναντι στην ΕΟΚ είναι γενικά αρνητική, κυρίως για πολιτικούς λόγους, καθώς η διαμόρφωση της Κοινής Αγοράς ελάχιστα έπληξε οικονομικά τη Μόσχα. Για την ΕΣΣΔ η ίδρυση της ΕΟΚ αποτέλεσε ένα παραπέρα βήμα

στην ψυχροπολεμική πολιτική της διαίρεσης της Ευρώπης. Η διαμόρφωση των κοινοτικών πολιτικών περιορίζει τις δυνατότητες των Σοβιετικών να αξιοποιούν τυχόν διαφορές στις στάσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων. Παράλληλα, όπως ήδη αναφέρθηκε, η έλξη της ΕΟΚ προς την Ανατολική Ευρώπη ανταγωνίζεται τη σοβιετική επιρροή στην περιοχή. Τέλος, δεν πρέπει να αγνοηθεί και η ιδεολογική αντίθεση της ΕΣΣΔ προς την «κρατικομονοπωλιακή» και «μπερλιαστική» ολοκλήρωση, που σχετίζεται και με το ρόλο της στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα.⁸

Από την άλλη πλευρά, η σοβιετική πολιτική, ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια, δεν μπορεί να μη λαμβάνει υπόψη της τις τάσεις αυτονομίησης της κοινοτικής Ευρώπης από τις ΗΠΑ, ακόμη και στο θέμα των σχέσεων με τις ανατολικές χώρες. Η διάσταση αυτή, μαζί με το γεγονός ότι, παρά τους αργούς ρυθμούς, η Κοινότητα φαίνεται να αποτελεί πλέον μια μη αντιστρέψιμη πραγματικότητα, θέτει από καιρό στη Μόσχα το ζήτημα μιας αναθεώρησης της «αντι-ΕΟΚικής» της στάσης. Εξάλλου, η σοβιετική ηγεσία (χαρακτηριστικά επί Χρουστσόφ), στην προσπάθειά της να υπεργικίσει τις αντιστάσεις των συμμάχων της για μια πιο γρήγορη ολοκλήρωση της ΚΟΜΕΚΟΝ, συχνά οδηγείται σε πιο ρεαλιστικές τοποθετήσεις και απέναντι στην ΕΟΚ. Έτσι, ήδη από τη δεκαετία του '60, επισφαινούνται κατά καιρούς σοβιετικά «ανοίγματα» προς την Κοινότητα.⁹ Τα ανοίγματα αυτά παρουσιάζονται εντονότερα τη δεκαετία του '70 (όταν διαφυστήκαν οι ελπίδες για διάλυση της ΕΟΚ από την πολιτική του Ντε Γκωλ, και ξεπεράστηκαν οι φόβοι από τα γεγονότα της Τσεχοσλοβακίας) και οδήγησαν στις πολυετείς διαπραγματεύσεις ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ τα έτη 1973-1980, που διακόπηκαν ουσιαστικά από την Κοινότητα με την επιδείνωση του διεθνούς κλίματος, για να επαναληφθούν εντελώς πρόσφατα στα πλαίσια της πολιτικής Γιορμπιατόφ (βλ. τμήμα 4).

Αυτό που πρέπει να τονιστεί, στη στάση της Σοβιετικής Ένωσης απέναντι στην ΕΟΚ, είναι ότι εδώ και πολλά χρόνια δεν κυριαρχεί η ιδεολογικοπολιτική της αντίθεση (π.χ. μη αναγνώριση κ.λπ.) αλλά η αντίθεση αυτή αποτελεί διαπραγματευτικό όπλο στη διεκδίκηση των όρων της ομαλοποίησης των σχέσεων.¹⁰ Τέλος, πρέπει να

σημειωθεί ότι στην «ευρωπαϊκή» πολιτική της Μόσχας προταίνεται η διπολική συνολική της προσέγγιση των διεθνών σχέσεων, έτσι που να παρατηρείται μια αμφιταλάντευση ανάμεσα στην τάση απόδοσης προτεραιότητας στη σχέση με την άλλη υπερδύναμη (σφαίρες επιρροής, δόγμα Sonnerfeld), και στην αντίληψη των σχέσεων με την Ευρώπη σαν «σφήνας» στην Ατλαντική Συμμαχία. Και οι δύο αυτές λογικές προκαλούν αντιδράσεις στην Κοινότητα.

Η στάση των μικρών χωρών της Ανατολικής Ευρώπης-μελών της ΚΟΜΕΚΟΝ, απέναντι στη ΕΟΚ δεν ταυτίζεται γενικά με τη σοβιετική στάση. Καταρχήν, η συγκρότηση της ΕΟΚ και των πολιτικών της έπληξε καιρία οικονομικά συμφέροντα των περισσότερων από αυτές τις χώρες. Η επίπτωση της κοινοτικής οικοδόμησης πάνω στις τάσεις διεκδίκησης μεγαλύτερης αυτονομίας από την ΕΣΣΔ, που στο οικονομικό επίπεδο παρατηρούνται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε όλες αυτές τις χώρες είναι αντιφατική: από τη μία πλευρά, ενδιαφέρονται να αξιοποιήσουν προς όφελος τους – και μάλιστα, συχνά, «προνομιακά», π.χ. «ανοίγοντας το δρόμο», όπως η Ρουμανία – την οικονομική δύναμη της Κοινότητας, από την άλλη όμως αναζητούν στο συνασπισμό τους την αναγκαία διαπραγματευτική ισχύ απέναντι στην οικονομική δύναμη και τον προστατευτισμό της ΕΟΚ. Η ισορροπία ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο παράγοντες, και μάλιστα στις συνθήκες των ευαίσθητων πολιτικών σχέσεων με την ΕΣΣΔ, δεν είναι πάντα εύκολη. Πάντως, γενικά, οι μικρές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, και ιδιαίτερα η Ρουμανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία – αλλά όχι μόνον αυτές – , εμφανίζονται πιο «ανοιχτές» απέναντι στην Κοινότητα απ' ό,τι η ΕΣΣΔ.

Η Γιουγκοσλαβία, από την εποχή της ίδρυσης της ΕΟΚ, απέφυγε την απόλυτη καταδίκη της, εντάσσοντας την ανάλυσή της στα φαινόμενα διεθνούς ολοκλήρωσης που, από τη Γιουγκοσλαβική σκοπιά, ποτέ δεν κυριαρχούνταν από τη διχοτομία καπιταλιστική/σοσιαλιστική ολοκλήρωση.¹¹ Οι Γιουγκοσλάβοι υπήρξαν όμως ιδιαίτερα επικριτικοί απέναντι στον προστατευτισμό της Κοινότητας, που άλλωστε τους έπληττε άμεσα. Προχώρησαν πάντως από πολύ νωρίς στην αποκατάσταση ομαλών σχέσεων με τις Βρυξέλλες.

Η Κίνα υπήρξε ως τα μέσα της δεκαετίας του '70 ένας από τους πιο κατηγορηματικούς ιδεολογικούς αντιπάλους της Κοινότητας (και των υπερεθνικών ολοκληρώσεων γενικά). Από την περίοδο εκείνη, ωστόσο, εγκαινιάζει μια πορεία γρήγορης εξομάλυνσης των σχέσεων, αρχικά στα πλαίσια της γενικής αντισοβιετικής κατεύθυνσης της εξωτερικής της πολιτικής (συμμαχία με τους πάντες εναντίον του κύριου αντιπάλου, του

«σοσιαλμπεριαλισμού»), στη συνέχεια όμως στα πλαίσια της νέας, πολύ περιοσότερο ευέλικτης και ανοικτής, πολιτικής της.

Η Αλβανία παραμένει και σήμερα στις παλιές θέσεις της απόλυτης αντίθεσης στην ΕΟΚ (όπως και στην ΚΟΜΕΚΟΝ, την οποία αναλύει με τον ίδιο τρόπο). Αρνείται κάθε διαπραγματεύση με την Κοινότητα και συνεχίζει να την καταγγέλλει ιδεολογικά.¹²

4. Η πορεία των σχέσεων ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ¹³

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η «ομαλοποίηση» των σχέσεων της ΕΟΚ με τις χώρες-μέλη του ΣΟΑ (ΚΟΜΕΚΟΝ) προσκρούει στην αδυναμία συμφωνίας στο θέμα της σύναψης σχέσεων ανάμεσα στην ΕΟΚ και την ΚΟΜΕΚΟΝ. Επαφές και διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους δύο οργανισμούς άρχισαν με πρωτοβουλία της ΚΟΜΕΚΟΝ ήδη από το 1973, το δε 1976 η ΚΟΜΕΚΟΝ υπέβαλε και ένα πρώτο σχέδιο συμφωνίας (σχέδιο Weiss). Η Κοινότητα από την πλευρά της, για τους λόγους που έχουν εκτεθεί, δίνει προτεραιότητα στις σχέσεις της με κάθε ανατολική χώρα χωριστά, γι' αυτό και από το 1974 είχε προτείνει σε καθεμία από αυτές ένα «σχέδιο συμφωνίας» (schéma d' accord). Τα μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ (σε αντίθεση με την Κίνα) δεν ανταποκρίθηκαν σ' αυτή την πρόταση, προφανώς διασυνδέοντάς την με την τύχη της συμφωνίας ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ. Πάντως, σε «τεχνικό» επίπεδο οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες-μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ (εκτός από την ΕΣΣΔ και τη ΛΔΓ) προχώρησαν σε διάφορων τύπων συμφωνίες με την ΕΟΚ, ήδη τη δεκαετία του '70, οι δε συμφωνίες του 1980 της Ρουμανίας με την ΕΟΚ είναι σχεδόν κανονικές διακρατικές συμφωνίες εμπορίου και συνεργασίας (βλ. τμήμα 5).

Η Κοινότητα δεν αντιτίθεται στην αρχή μιας συμφωνίας με την ΚΟΜΕΚΟΝ, και ήδη το 1976 αντιπρότεινε ένα δικό της σχέδιο συμφωνίας, που όμως δεν θα αφορούσε τις εμπορικές σχέσεις, αλλά ζητήματα όπως η ανταλλαγή στατιστικών, η προστασία του περιβάλλοντος κ.λπ. Διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους δύο οργανισμούς διεξάγονταν όλη την περίοδο από το 1976 ως το 1979 και, παρά την ύπαρξη σοβαρών διαφορών, ο εκπρόσωπος της Κοινότητας Hafferkamp εμφανιζόταν αισιόδοξος ως τα τέλη του 1979. Ωστόσο, από τις αρχές του 1980, με την επιδείνωση του πολιτικού κλίματος, οι διαπραγματεύσεις άρχισαν να βαλτώνουν. Η Κοινότητα εμφανίζεται πιο αδιάλλακτη και απαισιόδοξη, το επίπεδο των συζητήσεων υποβαθμίζεται, και από το 1981 οι συζητήσεις διακόπτονται εντελώς. Μια επιστολή της Κοινότητας, τον Μάρτιο του 1981, παραμένει αναπάντητη.

Κατά συνέπεια, η περίοδος 1981-1985,

που εξετάζεται εδώ, συμπίπτει κατά τα πρώτα τέσσερα έτη με ένα «πάγωμα» των συνομιλιών και διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην ΕΟΚ και την ΚΟΜΕΚΟΝ. Το «πάγωμα» αυτό σχετίζεται με την επιδείνωση του πολιτικού κλίματος. Αξίζει να σημειωθεί πάντως ότι το 1984 αρχίζουν ανεπίσημες διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην ΕΟΚ και την Ουγγαρία για σύναψη συμφωνίας για τα βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα. Έτσι, η Ουγγαρία γίνεται η δεύτερη χώρα-μέλος της ΚΟΜΕΚΟΝ που φαίνεται να ετοιμάζεται να «σπάσει» τη γραμμή του συνασπισμού της.¹⁴ Ανάλογες διαβουλεύσεις φαίνεται πως έγιναν και με την Τσεχοσλο-

βακία. Τέλος, τον Ιούνιο του 1984, η ΚΟΜΕΚΟΝ, σε συνάντηση κορυφής που πραγματοποιεί, επαναβεβαιώνει τη θέλησή της για σύναψη συμφωνίας με την ΕΟΚ.¹⁵

Από το καλοκαίρι του 1985 παρατηρείται μια γρήγορη θετική εξέλιξη στην πορεία των σχέσεων της ΕΟΚ με την ΚΟΜΕΚΟΝ και τα κράτη-μέλη της. Το «ξεμπλοκάρισμα» αρχίζει με μια επιστολή του γραμματέα του ΣΟΑ Sytchon στον αρμόδιο Επίτροπο De Clercq στις 15.6. 85, στην οποία απαντά ο De Clercq στις 29.7.85. Σε νέα του απάντηση, στις 26.9, ο Sytchon επισυνάπτει και σχέδιο Κοινής Δήλωσης για αποκατάσταση των σχέσεων ανάμεσα στους δύο οργανισμούς. Το ενδιαφέρον στις νέες εξελίξεις είναι ότι οι ανατολικές χώρες φαίνονται διατεθειμένες να ομαλοποιήσουν και τις διμερείς τους σχέσεις με την ΕΟΚ (ορισμένες να συνάψουν και εμπορικές ή οικονομικές συμφωνίες), παράλληλα με τη σύναψη σχέσεων ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ, και προ-

φανώς πριν λυθεί το θέμα του ακριβούς περιεχομένου μιας συμφωνίας ανάμεσα στους δύο οργανισμούς. Η νέα αυτή γραμμή των Ανατολικών επιβεβαιώνεται στις απαντητικές του επιστολές σε σχετική διερεύνηση της Κοινότητας το α' εξάμηνο του 1986.

Το συμπέρασμα που συνάγεται από την παραπάνω περιγραφή είναι ότι, κατά την εξεταζόμενη πενταετία, συνεχίστηκε ουσιαστικά το «ανώμαλο» καθεστώς στις σχέσεις της Κοινότητας με τις περισσότερες ανατολικές χώρες. Αυτό έχει ορισμένες συνέπειες και ως προς την ανάπτυξη των ανταλλαγών (αρνητικές επιπτώσεις έλλειψης συμβατικών σχέσεων), αλλά και ως προς τα περιθώρια αυτονομίας των κρατών-μελών της ΕΟΚ στη διαχείριση των οικονομικών τους σχέσεων με τις ανατολικές χώρες (μεγάλα). Ήδη, ενόψει της ομαλοποίησης των σχέσεων, είναι πιθανόν η κατάσταση αυτή να αλλάξει.¹⁶

5. Το θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων της ΕΟΚ με τις ανατολικές χώρες¹⁷

5.1. Το συμβατικό πλαίσιο

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες έχουν συνάψει πλήρεις συμφωνίες εμπορίου ή οικονομικής συνεργασίας με δύο μόνο ανατολικές χώρες, τη Γιουγκοσλαβία και την Κίνα, ενώ με τη Ρουμανία έχουν υπογράψει μία συμφωνία για τα βιομηχανικά προϊόντα και μία για σύσταση μεικτής επιτροπής. Πέρα από τις συμφωνίες αυτές, η Κοινότητα έχει «κλαδικές» διμερείς συμφωνίες στα κλωστοϋφαντουργικά (κατά κανόνα, στα πλαίσια της συμφωνίας πολυιών), στα χαλβουργικά και στα αγροτικά προϊόντα, με τις περισσότερες ανατολικές χώρες. Τέλος, η Κοινότητα διατηρεί συμβατικές σχέσεις με αρκετές ανατολικές χώρες στα πλαίσια πολυμερών οργανισμών, κυρίως της GATT.¹⁸ Υπενθυμίζεται εξάλλου ότι από τις ανατολικές χώρες μόνο η Γιουγκοσλαβία και η Κίνα έχουν αποκαταστήσει διπλωματικές σχέσεις με την Κοινότητα. Στο τμήμα αυτό θα εξεταστούν λίγο αναλυτικότερα οι συμβατικές σχέσεις που αναφέρθηκαν.

5.1.1. Η συμφωνία συνεργασίας με τη Γιουγκοσλαβία¹⁹

Η Γιουγκοσλαβία και η ΕΟΚ συνήψαν μία πρώτη, τριετή, εμπορική συμφωνία το 1970 και μια δεύτερη, πενταετή, το 1973. Οι συμφωνίες αυτές ήταν μη προτιμησησικού χαρακτήρα και αφορούσαν κυρίως το εμπόριο. Η ισχύουσα σήμερα Συμφωνία Συνεργασίας²⁰ υπογράφηκε στις 2.4.1980, ύστερα από δύσκολες και πολυετείς διαπραγματεύσεις, και τέθηκε σε ισχύ στις 1.3.1983. Η νέα συμφωνία είναι απεριόριστη χρονικής διάρκειας, εκτός από το εμπορικό της μέ-

ρος που είναι πενταετούς ισχύος και που τέθηκε προσωρινά σε ισχύ ήδη από το 1980. Πρόκειται για μια πρωτότυπη, στην ουσία προτιμησιακού χαρακτήρα, συμφωνία, που καλύπτει ευρύτατους τομείς: εμπόριο, βιομηχανική συνεργασία, ενεργειακή και επισημονικοτεχνική συνεργασία, αγροτική συνεργασία, μεταφορές, τουρισμό, αλιεία, περιβάλλον, μετανάστες, χρηματοδότηση. Λόγω του εκτεταμένου χαρακτήρα της συμφωνίας, συμβαλλόμενα μέρη από κοινοτικής πλευράς δεν είναι μόνο η Κοινότητα (Συμβούλιο), αλλά και τα κράτη-μέλη.

Η συμφωνία προβλέπει τη σύσταση ενός Συμβουλίου Συνεργασίας, που κατά την περίοδο 1981-85 συνήλθε τρεις φορές (Μάιο 1983, Ιούνιο 1984 και Ιούνιο 1985).

Ειδικότερα, όσον αφορά τα εμπορικά θέματα, η συμφωνία προβλέπει την ελεύθερη από δασμούς και άλλους περιορισμούς εισαγωγή γιουγκοσλαβικών βιομηχανικών προϊόντων στην Κοινότητα, με εξαίρεση 29 «ευαίσθητα» προϊόντα για τα οποία προβλέπονται δασμολογικές ποσοστάσεις, πέραν των οποίων επαναφέρεται ο δασμός του ΚΕΔ. Η Γιουγκοσλαβία εξακολουθεί να υπάγεται στο καθεστώς των Γενικευμένων Προτιμήσεων, που όμως είναι κατά κανόνα δυσμενέστερο των ρυθμίσεων της συμφωνίας (βλ. τμήμα 5.2). Επίσης οι εξαγωγές της κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων ρυθμίζονται από τις χωριστές διμερείς συμφωνίες, στα πλαίσια της συμφωνίας πολυϊνών (βλ. παρακάτω). Όσον αφορά τα αγροτικά προϊόντα, η συμφωνία προβλέπει περιορισμένες δασμολογικές παραχωρήσεις της Κοινότητας για ορισμένα προϊόντα που ενδιαφέρουν τη Γιουγκοσλαβία (περιλαμβανομένων και των καπνών), καθώς και τη μείωση της εισφοράς για το βοδινό κρέας (baby-beef) στα πλαίσια μιας μηνιαίας ποσοστάσης (2.900 τ. πριν από την ελληνική ένταξη).

Από την πλευρά της, η Γιουγκοσλαβία παραχωρεί στην Κοινότητα τη ρήτρα του μάλλον ευνοημένου κράτους (ΡΜΕΚ), αλλά διατηρεί και τη δυνατότητα αύξησης των δασμών ή επιβολής ποσοτικών περιορισμών, στο βαθμό που κάτι τέτοιο θα ήταν αναγκαίο για την εκβιομηχάνιση ή την οικονομική της ανάπτυξη. Τέλος, η συμφωνία περιλαμβάνει και ρήτρες διασφάλισης.

Μετά την προσχώρηση της Ελλάδας στις ΕΚ, υπογράφηκε στις 1.4.1982 ένα Πρόσθετο Πρωτόκολλο, που προσαρμόζει τη Συμφωνία Συνεργασίας στην ελληνική προσχώρηση.²¹

5.1.2. Οι συμφωνίες με την Κίνα²²

Η Κίνα υπήρξε η πρώτη, και μόνη μέχρι στιγμής, «Χώρα Κρατικού Εμπορίου» (Χ.Κ.Ε.) που αναγνώρισε διπλωματικά την Κοινότητα και συνήψε εμπορική συμφωνία

μαζί της, καθώς η Γιουγκοσλαβία στην κοινοτική ορολογία δεν θεωρείται Χ.Κ.Ε. Οι σχέσεις Κίνας-ΕΟΚ χρονολογούνται από το 1975, όταν ο αρμόδιος επίτροπος Soames επισκέφτηκε την Κίνα και διαπίστωσε τη θετική ανταπόκριση των Κινέζων στο Σχέδιο Συμφωνίας, που είχε διαβιβάσει η Κοινότητα σ' αυτούς όπως και στις άλλες Χ.Κ.Ε. Το ίδιο έτος αποκαταστάθηκαν διπλωματικές σχέσεις, ενώ η πρώτη εμπορική συμφωνία υπογράφηκε στις 3.4.1978, και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουνίου του ίδιου έτους.²³

Η συμφωνία ήταν πενταετής, με δυνατότητα ετήσιων σιωπηρών παρατάσεων, μη προτιμησιακού χαρακτήρα, περιλάμβανε την αμοιβαία παραχώρηση της ΡΜΕΚ, ρήτρα ισόρροπης ανάπτυξης των ανταλλαγών, ρήτρα τιμών (τήρηση των τιμών της διεθνούς αγοράς). Περιλάμβανε ρήτρα διασφάλισης αλλά πρόβλεπε και διαδικασίες διαβουλεύσεων. Η Κοινότητα αναλάμβανε την ολόενα μεγαλύτερη απελευθέρωση των εισαγωγών της από την Κίνα. Η τελευταία αυτή ρήτρα αποτέλεσε τη βάση για πιο ευνοϊκή μεταχείριση της Κίνας σε σχέση με τις άλλες Χ.Κ.Ε. Τέλος, προβλεπόταν η σύσταση μεικτής επιτροπής. Η επιτροπή αυτή συγκαλούνταν κάθε χρόνο, συνολικά έξι φορές την περίοδο 1979-1984.

Στις 21.5.1985 η Κοινότητα και η Κίνα υπέγραψαν μια νέα Συμφωνία Οικονομικής και Εμπορικής Συνεργασίας.²⁴ Η νέα συμφωνία δεν διαφέρει ουσιαστικά από την προηγούμενη, όσον αφορά το εμπορικό της σκέλος. Αντίθετα, περιλαμβάνει αρκετές διατάξεις σχετικές με συνεργασία σε άλλους τομείς: αναφέρονται η βιομηχανία και η εξόρυξη, η γεωργία, η επιστήμη και η τεχνολογία, η ενέργεια, οι μεταφορές και επικοινωνίες, η προστασία του περιβάλλοντος, η συνεργασία σε τρίτες χώρες και οι επενδύσεις. Η Κοινότητα αναλαμβάνει συμβατικά τη συνέχιση και, κατά το δυνατόν, την αύξηση της αναπτυξιακής βοήθειας προς την Κίνα. Ενδιαφέρουσα είναι η διάταξη που επιβεβαιώνει ότι η συμφωνία δεν θα επηρεάσει κατά κανένα τρόπο τη δυνατότητα των κρατών-μελών να συνάπτουν διμερείς συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας με την Κίνα (άρθρο 14).²⁵ Και η νέα συμφωνία είναι πενταετούς ισχύος με δυνατότητα ετήσιων σιωπηρών παρατάσεων.

5.1.3. Οι συμφωνίες με τη Ρουμανία²⁶

Στις 28.7.1980 η Ρουμανία υπέγραψε με την

Κοινότητα δύο συμφωνίες, παρακάμπτοντας το πνεύμα, αν όχι το γράμμα, της «κοινής στάσης» των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ απέναντι στην Κοινότητα, όσον αφορά το ζήτημα της σύναψης γενικής εμπορικής συμφωνίας. Πράγματι, η μία από τις συμφωνίες, που αφορά «το εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων» είναι τυπικά κλαδική και όχι σφαιρική συμφωνία. Όμως, αν στα προϊόντα που καλύπτει η συμφωνία αυτή προστεθούν και όσα καλύπτονται με δύο προηγούμενες κλαδικές συμφωνίες (κλωστοϋφαντουργικά και χαλυβουργικά, βλ. παρακάτω), καλύπτεται πάνω από το 85% του εμπορίου ΕΟΚ-Ρουμανίας. Εξάλλου η δεύτερη συμφωνία, για τη «σύσταση μεικτής επιτροπής» αναθέτει στην επιτροπή αυτή αρμοδιότητες για το σύνολο ανταλλασσόμενων προϊόντων.

Και οι δύο συμφωνίες τέθηκαν σε ισχύ την 1.1.1981²⁷ και η μεν για τα βιομηχανικά προϊόντα είναι πενταετής, με δυνατότητα ετήσιων σιωπηρών παρατάσεων, η δε για τη μεικτή επιτροπή απεριόριστης διάρκειας. Η μεικτή επιτροπή συγκαλούνταν κάθε χρόνο, πέντε φορές συνολικά την περίοδο 1981-85.

Η συμφωνία για το εμπόριο βιομηχανικών προϊόντων είναι μη προτιμησιακού χαρακτήρα, περιλαμβάνει την αμοιβαία παραχώρηση της ΡΜΕΚ, σύμφωνα με τις συγκεκριμένες διατάξεις στα πλαίσια της GATT, ενώ η Κοινότητα αναλαμβάνει να παρέχει «τον πιο υψηλό δυνατό βαθμό απελευθέρωσης» στα εισαγόμενα ρουμανικά προϊόντα. Από την πλευρά της, η Ρουμανία αναλαμβάνει να αυξάνει τις εισαγωγές της από την ΕΟΚ με ρυθμό όχι χαμηλότερο από το ρυθμό αύξησης των εισαγωγών από το σύνολο των χωρών της GATT.²⁸ Η Κοινότητα ανέλαβε επιπλέον να καταργήσει ή να αναστείλει ορισμένους ποσοτικούς περιορισμούς, καθώς και, σε περίπτωση νέων μέτρων, να μεταχειρίζεται τη Ρουμανία όχι χειρότερα από τα άλλα μέλη της GATT. Η συμφωνία περιέχει ρήτρα τιμών και ρήτρα διασφάλισης, αλλά προβλέπει και διαβουλεύσεις ανάμεσα στα μέρη για τα ζητήματα αυτά.

Ήδη από το 1981 η Ρουμανία πρότεινε στην Κοινότητα τη σύναψη συμφωνίας οικονομικής συνεργασίας. Η Κοινότητα δεν ανταποκρίθηκε, παρά μόνο το 1986, στα πλαίσια του «ξemplοκαρίσματος» των συνομιλιών με την ΚΟΜΕΚΟΝ.

5.1.4. Οι συμφωνίες στον τομέα των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων²⁹

Στα πλαίσια της πολυμερούς Συμφωνίας Πολυϊνών (ΣΠΙ), που υπογράφηκε αρχικά το 1973 και ανανεώθηκε το 1977 και το 1982, η ΕΟΚ συνάπτει διμερείς συμφωνίες με τις εξαγωγικές χώρες. Πρόκειται για συμ-

φώνιες αυτοπεριορισμού των εξαγωγών, που στόχο έχουν την προστασία της αντίστοιχης κοινοτικής βιομηχανίας, αλλά και την εξασφάλιση κάποιας ασφάλειας και σταθερότητας στη ροή των εξαγωγών των προμηθευτριών χωρών.

Η πρώτη διμερής συμφωνία που μονόγραψε η ΕΟΚ με ανατολική χώρα ήταν με τη Γιουγκοσλαβία τον Ιούνιο 1976, ενώ τον Δεκέμβριο 1976 μονόγραψε την πρώτη συμφωνία με Χ.Κ.Ε., τη Ρουμανία. Στα πλαίσια της δεύτερης ΣΠΙ (ΣΠΙ II), η Κοινότητα συνήψε διμερείς συμφωνίες, που αφορούσαν την περίοδο ως το 1982, με πέντε ανατολικές χώρες τα έτη 1977-79 (Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, Ουγγαρία, Πολωνία και Βουλγαρία - η τελευταία δεν είχε υπογράψει τη ΣΠΙ) και το 1981 με την Τσεχοσλοβακία. Τέλος, στη διάρκεια του β' εξαμήνου του 1982 η Κοινότητα συνήψε διμερείς συμφωνίες, στα πλαίσια της ΣΠΙ III, για τα έτη 1983-86 με τις έξι αυτές ανατολικές χώρες.

Παράλληλα με τις παραπάνω συμφωνίες, αλλά εκτός πλαισίου ΣΠΙ, η Κοινότητα υπέγραψε τον Ιούλιο 1979 μια ανάλογη συμφωνία με την Κίνα. Η συμφωνία αυτή ανανεώθηκε με ένα πρόσθετο πρωτόκολλο τον Μάρτιο 1984. Η συμφωνία με την Κίνα έχει την ιδιομορφία ότι περιέχει και ρήτρες που αφορούν την προμήθεια από την Κίνα στην Κοινότητα πρώτων υλών για την κλωστοϋφαντουργία (μέταξα κ.λπ.).

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το εμπόριο κλωστοϋφαντουργικών ανάμεσα στην Κοινότητα και τις ανατολικές χώρες διέπεται, σε μεγάλο βαθμό, από συμβατικό καθεστώς, καθώς οι μόνες χώρες που δεν έχουν διμερή συμφωνία με την Κοινότητα είναι η ΕΣΣΔ, η ΓΛΔ, η Αλβανία και οι μη ευρωπαϊκές σοσιαλιστικές χώρες πλην Κίνας.

5.1.5. Οι διακανονισμοί για τα χαλυβουργικά προϊόντα³⁰

Η Κοινότητα (η ΕΚΑΧ) έχει υπογράψει το 1978-79 διμερείς συμφωνίες με πέντε ευρωπαϊκές ανατολικές χώρες, την Τσεχοσλοβακία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία, την Πολωνία και τη Βουλγαρία, για τις εισαγωγές σ' αυτή χαλυβουργικών προϊόντων. Πρόκειται για ετήσιες συμφωνίες που ανανεώνονται κάθε χρόνο και που προβλέπουν τον αυτοπεριορισμό των εξαγωγών των ανατολικών χωρών καθώς και την τήρηση ελάχιστων τιμών, με αντιστάθισμα κάποια σταθερότητα στους όρους πρόσβασης στην κοινοτική αγορά.

Ας σημειωθεί ότι, όσον αφορά τη Γιουγκοσλαβία, υπογράφηκε ταυτόχρονα με τη συμφωνία συνεργασίας του 1980 και συμφωνία ανάμεσα στην ΕΚΑΧ και τα κράτη-μέλη της, από τη μιά, και τη Γιουγκοσλαβία από την άλλη, που ρυθμίζει το εμπόριο των χαλυβουργικών προϊόντων.

5.1.6. Οι διακανονισμοί για ορισμένα αγροτικά προϊόντα

Σε σχέση με την εφαρμογή κοινής οργάνωσης αγοράς για το πρόβειο και αίγαιο κρέας, η Κοινότητα προχώρησε σε διαπραγματεύσεις με χώρες που προμηθεύουν τέτοιο κρέας ή ζωντανά ζώα για σφαγή, ανάμεσα στις οποίες και έξι ανατολικές (Γιουγκοσλαβία, Ουγγαρία, Πολωνία, Ρουμανία, Βουλγαρία και Τσεχοσλοβακία). Έτσι, τα έτη 1981-82 υπογράφηκαν συμφωνίες με τις χώρες αυτές, με τη μορφή α-

νταλλαγής επιστολών. Πρόκειται για συμφωνίες αυτοπεριορισμού των εξαγωγών προς την Κοινότητα, με ισχύ ως τις 31.3.84 και ανανεούμενες στη συνέχεια για διετείς περιόδους. Η Κοινότητα εγγυάται να μη μειώσει τις ποσοτώσεις, και μειώνει κατά 10% την επιβαλλόμενη εισφορά για τις ποσότητες των ποσοτώσεων.³¹

Εκτός από τις παραπάνω ρυθμίσεις, αρκετές ανατολικές χώρες έχουν προχωρήσει, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60 ή τις αρχές της δεκαετίας του '70, σε λεγόμενους «τεχνικούς διακανονισμούς» με την Κοινότητα σχετικά με τις εξαγωγές τους σ' αυτήν ορισμένων κτηνοτροφικών προϊόντων, κυρίως χοίρων και χοιρινού κρέατος, πουλερικών και αυγών. Οι διακανονισμοί αυτοί περιλαμβάνουν επιστολή όπου η ανατολική χώρα εγγυάται την τήρηση της ελάχιστης

τιμής που καθορίζει η Κοινότητα. Έναντι αυτής της επιστολής, η Κοινότητα εκδίδει Κανονισμό εξαιρώντας την αντίστοιχη χώρα από την προσαύξηση της εισφοράς.³²

5.1.7. Οι σχέσεις στα πλαίσια πολυμερών οργανισμών και βιμάτων³³

- GATT: Η Κοινότητα, σαν τελωνειακή ένωση, εκπροσωπεί τα εμπορικά συμφέροντα των κρατών-μελών της στην GATT, της οποίας συμβαλλόμενα μέρη είναι όλα τα μέλη της ΕΟΚ.

Η συμμετοχή των ανατολικών χωρών στην GATT δεν είναι χωρίς σημασία για το εμπόριο Ανατολής-Δύσης, και ειδικότερα για τις σχέσεις της Κοινότητας με τις χώρες αυτές. Σημειώνεται η έντονη δραστηριότητα χωρών όπως η Ρουμανία, η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχοσλοβακία, για την κατάργηση των διακριτικών ποσοτικών περιορισμών της Κοινότητας σε βάρος τους, καθώς και οι παρεμβάσεις τους στα πλαίσια της εξέτασης της συμφωνίας προσχώρησης της Ελλάδας στις ΕΚ (βλ. παρακάτω). Σημειώνεται ακόμη ο ενεργός ρόλος που έπαιξε η Πολωνία στην υιοθέτηση, από την υπουργική σύνοδο του Νοεμβρίου 1982, διατύπωσης που καταδικάζει τη λήψη περιοριστικών μέτρων για μη οικονομικούς λόγους, καθώς και η προσφυγή της Τσεχοσλοβακίας το 1984 εναντίον των περιορισμών της COCOM. Υπενθυμίζεται, τέλος, ότι από το 1982 η ΕΣΣΔ έχει εκδηλώσει την επιθυμία να γίνει παρατηρητής του οργανισμού, αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει υπάρξει θετική ανταπόκριση. Εξάλλου, το 1986 η ΕΣΣΔ ζήτησε, χωρίς να το πετύχει, να συμμετάσχει στον νέο γύρο πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων που άρχισε στο Punta del Este.³⁴

- Άλλοι οργανισμοί και συμφωνίες: Η Κοινότητα έχει θεσμοθετημένες σχέσεις με το ΔΝΤ (ανταλλαγή πληροφοριών κ.λπ.), οργανισμό που, όπως είναι γνωστό, κατά την τελευταία περίοδο ασχολείται αρκετά με θέματα που αφορούν τις ανατολικές χώρες.³⁵ Επίσης, η ΕΟΚ (όπως και το ΣΟΑ) συμμετέχει σαν παρατηρητής στην Οικονομική Επιτροπή για την Ευρώπη, και παίζει μάλιστα ενεργό ρόλο στην Επιτροπή για την Ανάπτυξη του Εμπορίου. Τέλος, η Κοινότητα συμμετέχει, διαμέσου της χώρας που προεδρεύει στο Συμβούλιο, στη ΔΑΣΕ, έχει δε συνυπογράψει την Τελική Πρόξη του Ελσίνκι, όπως και τα ντοκουμέντα των δύο συναντήσεων follow-up στο Βελιγράδι (1977) και στη Μαδρίτη (1983).

5.2. Οι αυτόνομες πολιτικές

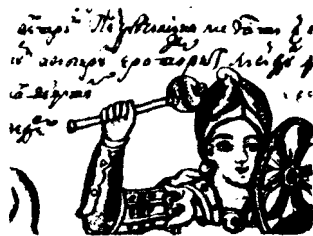
5.2.1. Δασμολογική πολιτική και Γενικευμένες Προτιμήσεις

Η Κοινότητα εφαρμόζει το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο (ΚΕΔ) έναντι των ανατολι-

κών χωρών, ανεξάρτητα από το αν έχει συμβατική υποχρέωση με την παραχώρηση ΡΜΚΕ, όπως στην περίπτωση της Κίνας (διμερής συμφωνία) και των: Πολωνία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Κούβα (συμμετοχή στην GATT), ή όχι (ΕΣΣΔ, Γερμανική ΛΔ, Βουλγαρία, Αλβανία, Βιετνάμ, ΛΔ Κορέας, Μογγολία).³⁷ Υπενθυμίζεται ότι στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας η σχετική συμφωνία προβλέπει σταδιακά τον πλήρη δασμολογικό αφοπλισμό της Κοινότητας, με εξαίρεση λίγα προϊόντα για τα οποία θα ισχύουν δασμολογικές ποσοτώσεις. Η συμβατική ή αυτόνομη εφαρμογή του ΚΕΔ τυπικά δεν ενέχει στοιχείο διάκρισης έναντι των ανατολικών χωρών. Ωστόσο στην πράξη – και πέρα από τη γνωστή και «νόμιμη», στα πλαίσια του συστήματος της GATT, διάκριση υπέρ των μελών της τελωνειακής ένωσης (ενδοκοινοτικό εμπόριο) – το ΚΕΔ εφαρμόζεται σχεδόν μόνο έναντι των ανατολικών χωρών, των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, καθώς η Κοινότητα έχει συνάψει προτιμησιακές συμφωνίες με όλους σχεδόν τους υπόλοιπους εμπορικούς της εταίρους και ειδικότερα με τους κυριότερους ανταγωνιστές των ανατολικών χωρών. Πάντως για την Κοινότητα, σε αντίθεση απ' ό,τι συμβαίνει με τις ΗΠΑ, οι δασμοί δεν αποτελούν βασικό προστατευτικό όπλο έναντι των ανατολικών χωρών: το ρόλο αυτό παίζουν κυρίως οι ποσοτικοί περιορισμοί.

Από την 1.7.1971 η Κοινότητα, όπως και άλλες βιομηχανικές χώρες, εφαρμόζει το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων³⁸ έναντι των αναπτυσσόμενων χωρών. Πρόκειται, ως γνωστόν, για ένα πρόγραμμα που μελετήθηκε στα πλαίσια της UNCTAD και εφαρμόζεται αυτόνομα από τις βιομηχανικές χώρες. Προβλέπει την κατάργηση ή μείωση των δασμών έναντι των αναπτυσσόμενων χωρών για βιομηχανικά, ημικατεργασμένα και ορισμένα αγροτικά προϊόντα, με ένα πολύπλοκο σύστημα δασμολογικών ποσοτώσεων. Η Κοινότητα εφαρμόσε αρχικά το ΣΓΠ έναντι της Γιουγκοσλαβίας, της Κούβας και του Βιετνάμ. Η Γιουγκοσλαβία υπήρξε κατά τη δεκαετία του '70 η χώρα που αξιοποίησε περισσότερο το ΣΓΠ στις εξαγωγές της προς την Κοινότητα: το 1978, λ.χ., εξήγαγε προϊόντα αξίας 436 εκ. ΕΛΜ υπό το καθεστώς αυτό, ποσό που ισοδυναμεί με το 27% των συνολικών της εξαγωγών στην Κοινότητα. Η συμφωνία του 1980 δεν ακυρώνει την εφαρμογή του ΣΓΠ έναντι της Γιουγκοσλαβίας, αλλά καθιερώνει σταδιακά ένα ευνοϊκότερο καθεστώς.

Η Κοινότητα εφαρμόζει το ΣΓΠ και έναντι της Ρουμανίας, από το 1974, και της Κίνας από το 1980, αναγνωρίζοντας έτσι την ιδιότητα των δύο αυτών χωρών ως αναπτυσσόμενων. Ωστόσο, στην περίπτωση των δύο αυτών χωρών, εξαιρούνται προϊό-

να που υπόκεινται στο Σύστημα όσον αφορά τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες. Πάντως το φάσμα των εξαιρούμενων προϊόντων τείνει να μειώνεται στις ετήσιες ανανεώσεις. Τόσο η Ρουμανία όσο και η Κίνα συγκαταλέγονται ανάμεσα στους μεγαλύτερους χρήστες του Συστήματος. Το 1979 η Βουλγαρία ζήτησε να περιληφθεί στους χρήστες των Γενικευμένων Προτιμήσεων της Κοινότητας, αλλά η αίτησή της προσέκρουσε σε αντιρρήσεις πολιτικού κυρίως χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να «μελετάται» ακόμη.

5.2.2 Ποσοτικοί περιορισμοί

Οι ποσοτικοί περιορισμοί αποτελούν βασικό όπλο της Κοινότητας στο εμπόριο της με τις ανατολικές χώρες και αντικείμενο διαπραγματεύσεων και αντιδικιών τόσο σε διμερές πλαίσιο, όπου αυτό υπάρχει, όσο και στο πλαίσιο της GATT.

Τα εισαγόμενα στην Κοινότητα από τις Χώρες Κρατικού Εμπορίου προϊόντα υπάγονται σε δύο καθεστώτα. Υπάρχουν τα προϊόντα, η εισαγωγή των οποίων είναι απελευθερωμένη σε κοινοτικό επίπεδο και για τα οποία προβλέπεται απλώς η δυνατότητα επιβολής καθεστώτος επιτήρησης ή η λήψη μέτρων διασφάλισης. Τα προϊόντα αυτά είναι αισθητά λιγότερα από τα αντίστοιχα που ισχύουν για τις υπόλοιπες χώρες: ο αριθμός τους αυξανόταν σταθερά ως το 1978, αλλά στη συνέχεια σταθεροποιήθηκε.³⁹ Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν τα προϊόντα που υπόκεινται σε ποσοτικούς περιορισμούς σε μια ή περισσότερες χώρες-μέλη της ΕΟΚ.⁴⁰ Για τα προϊόντα αυτά δημοσιεύονται κάθε χρόνο πίνακες με τις ποσοτώσεις που ανοίγουν τα κράτη-μέλη για κάθε Χ.Κ.Ε.⁴¹ Οι σχετικές αποφάσεις λαμβάνονται από την Κοινότητα, αν και φυσικά καθοριστικό ρόλο παίζουν οι προτάσεις των ενδιαφερόμενων κρατών-μελών. Και εδώ το καθεστώς που εφαρμόζεται έναντι των Χ.Κ.Ε. είναι αυστηρότερο σε σχέση με αυτό που εφαρμόζεται έναντι των άλλων χωρών, αφού οι ποσοτώσεις έναντι χωρών GATT δεν καταναμένονται κατά χώρα.

Πρέπει να σημειωθεί ότι με τη σύναψη εμπορικών συμφωνιών της Κοινότητας με την Κίνα και τη Ρουμανία, οι ποσοτικοί περιορισμοί στα προϊόντα των χωρών αυτών υπόκεινται πλέον και στο συμβατικό καθεστώς των συμφωνιών αυτών, που είναι πιο ευνοϊκό από αυτό που ισχύει έναντι των άλλων Χ.Κ.Ε.⁴² Τέλος, οι εισαγωγές από

Γιουγκοσλαβία υπάγονται στο καθεστώς των «χωρών GATT», ενώ διέπονται και από τις διατάξεις της συμφωνίας του 1980.

5.2.3 Εμπορική άμυνα και προστασία anti-dumping

Πέρα από τις διαδικασίες επιτήρησης και διασφάλισης που προβλέπονται από το κοινοτικό εισαγωγικό καθεστώς, η Κοινότητα χρησιμοποιεί ευρέως και τη διαδικασία anti-dumping, ιδιαίτερα μάλιστα έναντι των ανατολικών χωρών. Η σχετική κοινοτική νομοθεσία,⁴³ προσαρμοσμένη στον «Κώδικα anti-dumping» και στον Κώδικα εναντίον των εξαγωγικών επιδοτήσεων, που υιοθετήθηκαν το 1979 στα πλαίσια των πολυμερών διαπραγματεύσεων του «Tokyo Round», αφορά όλες τις τρίτες χώρες και όχι ειδικά τις ανατολικές. Ωστόσο, όπως είναι γνωστό, οι δυσχέρειες του καθορισμού της «κανονικής αξίας» για τις σοσιαλιστικές χώρες έχουν οδηγήσει στην υιοθέτηση μεθόδων για τη διαπίστωση ύπαρξης ή όχι dumping, που είναι αναμφίβολα πιο αυθαίρετες από αυτές που ισχύουν για οικονομίες της αγοράς. Η μελέτη των στοιχείων για τις έρευνες anti-dumping που διεξήγαγε η Κοινότητα κατά την πενταετία 1980-84, καθώς και για τους προσωρινούς και οριστικούς δασμούς που επέβαλε, δείχνει ότι οι ανατολικές χώρες αποτέλεσαν προνομιούχο στόχο των μέτρων αυτών: το μερίδιο των ανατολικών χωρών στα μέτρα anti-dumping της Κοινότητας είναι κατά πολλές φορές υψηλότερο από το μερίδιο των χωρών αυτών στις εισαγωγές της Κοινότητας από τρίτες χώρες. Η διαφορά αυτή δε είναι ακόμη σημαντικότερη, αν ληφθεί υπόψη το υψηλό μερίδιο ενεργειακών πρώτων υλών, ειδών δηλαδή που δεν εμπόρουν ποτέ στο πεδίο εφαρμογής της διαδικασίας anti-dumping, στις κοινοτικές εισαγωγές από τις ανατολικές χώρες.⁴⁴

5.2.4 Κοινή Αγροτική Πολιτική

Όπως είναι γνωστό, η ΚΑΠ είναι μια από τις πιο ολοκληρωμένες κοινοτικές πολιτικές και εξασφαλίζει ένα υψηλό βαθμό προστασίας για τα αγροτικά προϊόντα στην κοινοτική αγορά. Η ΚΑΠ δεν εφαρμόζεται διακριτικά έναντι των ανατολικών χωρών, αν και σε αρκετές περιπτώσεις οι εξαγωγικές επιδοτήσεις είναι διαφοροποιημένες κατά χώρες ή ομάδες χωρών και κατά κανόνα είναι υψηλότερες για τις ανατολικές χώρες (βούτυρο, εσπεριδοειδή, κρασιά κ.λπ.). Οι μηχανισμοί της ΚΑΠ, που εξασφαλίζουν την προστασία της κοινοτικής αγοράς και που θεωρούνται μη διαπραγματεύσιμοι από την Κοινότητα, αποτελούν ισχυρό εμπόδιο για τις εξαγωγές αγροτικών και κυρίως κτηνοτροφικών προϊόντων των μικρών χωρών της Ανατολικής Ευρώπης.⁴⁵ Η περιγραφή των πολύπλοκων μηχανισμών της ΚΑΠ υ-

περβαίνει τα πλαίσια της παρούσας μελέτης.

Υπενθυμίζεται, τέλος, ότι η συμφωνία με τη Γιουγκοσλαβία περιλαμβάνει συγκεκριμένες ρυθμίσεις για αγροτικά προϊόντα, ενώ, όπως αναφέρθηκε, υπάρχουν διακανονισμοί για συγκεκριμένα αγροτικά προϊόντα και με άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

5.3. Αρμοδιότητες της Κοινότητας και σχέσεις των κρατών-μελών της με τις ανατολικές χώρες

Με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου της Συνθήκης της Ρώμης στο τέλος του 1969, η αρμοδιότητα για την άσκηση εμπορικής πολιτικής πέρασε από τα κράτη-μέλη στην ίδια την Κοινότητα. Η διαδικασία αυτή υλοποιήθηκε με την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης, την καθιέρωση της ΚΑΠ, με την έναρξη ενοποίησης του αυτόνομου εισαγωγικού καθεστώτος (βλ. παραπάνω) καθώς και με την υιοθέτηση κοινοτικής διαδικασίας anti-dumping. Παράλληλα, όσον αφορά τις ανατολικές χώρες, η αργή καθυστέρηση λόγω των ισχυρών διμερών συμβάσεων και της διστακτικότητας των κρατών-μελών να αποποιηθούν ένα σημαντικό όπλο όχι μόνο εμπορικής πολιτικής, από 1.1.1975 η Κοινότητα είναι ο μόνος αρμόδιος να διαπραγματεύεται τις εμπορικές σχέσεις και συμφωνίες. Οι διμερείς εμπορικές συμφωνίες των κρατών-μελών με ανατολικές χώρες έπαψαν να ισχύουν (με ελάχιστες εξαιρέσεις).

Ωστόσο, με δεδομένη τη μη αναγνώριση της Κοινότητας από τις περισσότερες ανατολικές χώρες και την έλλειψη συμφωνιών ανάμεσα στην Κοινότητα και τις χώρες αυτές, οι εμπορικές σχέσεις της ΕΟΚ με την Ανατολή διεξάγονται από το 1975, σε μεγάλο βαθμό και με τις εξαιρέσεις που περιγράφηκαν αναλυτικά στο τμήμα 5.1., χωρίς συμβατικό πλαίσιο. Η έλλειψη συμβατικών σχέσεων δεν εμπόδιζε την ομαλή διεξαγωγή και ανάπτυξη του εμπορίου της Κοινότητας με τις ανατολικές χώρες. Εξάλλου, είναι δύσκολη και η εκτίμηση των επιπτώσεων αυτού του «κενού» πάνω στις ανταλλαγές: είναι πιθανόν να μην επηρεάζονται οι επιθυμητές και δυναμικές ροές προς τις δύο κατευθύνσεις, αλλά να δυσκολεύονται σε κάποιο βαθμό η αντιμετώπιση ανισοροπιών, η προώθηση «μαλακών» προϊόντων και γενικότερα οι μακροοικονομικές και πολιτικές «διασυνδέσεις». Είναι επίσης πιθανόν, με δεδομένη την ισχυρότερη οικονομική θέση της Κοινότητας, οι ανατολικές χώρες να χρειάζονται περισσότερο από αυτή το συμβατικό πλαίσιο (τουλάχιστον αν περιοριστούμε στο οικονομικό επίπεδο).

Στην πραγματικότητα, ο ρόλος των κρατών-μελών στην άσκηση της εμπορικής πολιτικής, συμβατικής και αυτόνομης, δεν καταργήθηκε. Ο κύριος μηχανισμός, μέσα

από τον οποίο διατηρήθηκε ο ρόλος τους, είναι η *οικονομική συνεργασία*. Πριν αναφερθούμε αναλυτικότερα στην οικονομική συνεργασία, σημειώνουμε δύο ειδικές περιπτώσεις όπου οι εμπορικές σχέσεις γίνονται από κράτη-μέλη, στη μια περίπτωση «νόμιμα» και στην άλλη με τη σαφή ανοχή των κοινοτικών αρχών.

- Το εμπόριο ανάμεσα στην ΟΔ Γερμανίας και τη Γερμανική ΛΔ: Η Κοινότητα, με ειδικό πρωτόκολλο προσαρτημένο στη Συνθήκη της Ρώμης,⁴⁶ υιοθετεί τη θέση της ομοσπονδιακής κυβέρνησης ότι το εμπόριό της με την Ανατολική Γερμανία αποτελεί «εσω-

τερικό γερμανικό εμπόριο». Το εμπόριο αυτό διεξάγεται βάσει συμφωνίας του 1951, διακανονίζεται με σύστημα κλήριγκ, και τα προϊόντα καταγωγής ΓΛΔ εισάγονται χωρίς δασμούς, ποσοτικούς περιορισμούς ή επιβαρύνσεις και διαδικασίες, που προβλέπονται από την ΚΑΠ, στο έδαφος της Ομοσπονδιακής Γερμανίας (υπόκεινται όμως σε καθεστώς αδείας). Το ενδιαφέρον από το καθεστώς αυτό για τα άλλα κράτη-μέλη είναι, πρώτον, η δυνατότητα να παρακάμπτεται η κοινοτική νομοθεσία, π.χ. με τριγωνικές πράξεις: προϊόντα της ΓΛΔ ή και άλλης ανατολικής χώρας καταλήγουν σε χώρα της Κοινότητας μέσω Δυτ. Γερμανίας. Δεύτερον, η πλεονεκτική, συχνά και έναντι των κοινοτικών προϊόντων, θέση των ανατολικογερμανικών προϊόντων στη δυτικογερμανική αγορά. Τρίτον, το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που επιδεικνύει η Βόννη

για τις οικονομικές σχέσεις των άλλων κρατών-μελών με τη ΓΛΔ.⁴⁷

- Το εμπόριο με την Αλβανία: η Αλβανία παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα να είναι όχι μόνο ο πλέον ένθερμος αντίπαλος της ΕΟΚ, αλλά να απορρίπτει και την έννοια της οικονομικής συνεργασίας - ως όπλο «ιμπεριαλιστικής» ή «σοσιαλιμπεριαλιστικής» πολιτικής. Έτσι η διέξοδος των διμερών σχέσεων μέσω της οικονομικής συνεργασίας είναι τυπικά κλειστή. Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, και με δεδομένη τη μικρή οικονομική σημασία της Αλβανίας για την Κοινότητα, αλλά και την όχι ασήμαντη πολιτική σημασία των σχέσεων με αυτή, ι-δίως για ορισμένα κράτη-μέλη (Ιταλία, Ελλάδα), οι κοινοτικές αρχές «κάνουν τα κλειστά μάτια» για τη διατήρηση οιονεί συμβατικών εμπορικών σχέσεων, μέσω «Πρακτικών» που ελάχιστα διαφέρουν από κλασικές εμπορικές συμφωνίες, ανάμεσα στη χώρα αυτή και σε αρκετά κράτη-μέλη (Ιταλία, Γαλλία, Ελλάδα).⁴⁸

Η οικονομική συνεργασία⁴⁹

Η ασάφεια του άρθρου 113 της Συνθήκης της Ρώμης πάνω στον ορισμό της Κοινής Εμπορικής Πολιτικής (ΚΕΠ) αποτελεί και τη νομική βάση πάνω στην οποία τα κράτη-μέλη εξακολουθούν να ασκούν σε μεγάλο βαθμό εθνική εμπορική πολιτική μέσα από τη λεγόμενη «οικονομική συνεργασία». Συγκεκριμένα, παρόλο που η οικονομική συνεργασία σχετίζεται σχεδόν πάντα με τη δημιουργία ή τον επηρεασμό εμπορικών ροών, θεωρείται ότι η συνεργασία αυτή εξακολουθεί να ανήκει (τουλάχιστον εν μέρει) στην αρμοδιότητα των κρατών-μελών. Τα κράτη-μέλη μπορούν, κατά συνέπεια, να συνάπτουν συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας με τρίτες χώρες και γενικότερα να ασκούν εξ'ωτερική οικονομική πολιτική, αρκεί οι συμφωνίες αυτές να μην αναφέρονται άμεσα στο εμπόριο.⁵⁰

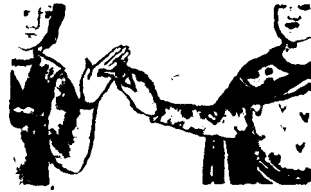
Επειδή όμως αναγνωρίζεται η ανάγκη, πρώτον, οι συμφωνίες να μην αντιβαίνουν την ΚΕΠ και, δεύτερον, να υπάρχει συντονισμός και συνεργασία ανάμεσα στα κράτη-μέλη, τόσο στο θέμα των συμφωνιών όσο και γενικότερα στο θέμα της οικονομικής συνεργασίας με τρίτες χώρες, έχει καθιερωθεί από το 1974, με απόφαση του Συμβουλίου (74/393),⁵¹ μια διαδικασία διαβουλεύσεων, που προβλέπει την υποβολή στην Επιτροπή και στα άλλα κράτη-μέλη των κειμένων των συμφωνιών, ή και άλλων κειμένων που πρόκειται να υπογραφούν, ή μέτρων που πρόκειται να ληφθούν στα πλαίσια της οικονομικής συνεργασίας, φυσικά πριν από την τελική υπογραφή ή λήψη τους. Η Επιτροπή και τα κράτη-μέλη μπορούν μέσα σε οκτώ μέρες από τη λήψη των πληροφοριών να ζητήσουν τη διεξαγωγή

διαβουλεύσεων, ειδάλως θεωρείται ότι δεν υπάρχει αντίρρηση. Εξάλλου το 1975 το Συμβούλιο των Μονίμων Αντιπροσώπων (COREPER) εξέδωσε εμπιστευτικές οδηγίες για τη διατύπωση ορισμένων επίμαχων διατάξεων στις συμφωνίες που υπογράφουν τα κράτη-μέλη.⁵²

Στην πράξη, και παρότι όπως αναφέρει η ίδια η Επιτροπή, «και αν ακόμα η Απόφαση της 22.7.74 εφαρμόσει με τη μεγαλύτερη αυστηρότητα, δεν θα αποτελούσε στη σημερινή της μορφή ένα επαρκώς αποτελεσματικό μέσο για να αποκτώνται όλες οι αναγκαίες πληροφορίες για την άσκηση μιας πραγματικά κοινοτικής πολιτικής συνεργασίας»,⁵³ όλα τα κράτη-μέλη παρακάμπτον την απόφαση αυτή, καθώς και την ΚΕΠ, με τους εξής, βασικά, τρόπους:

- Ελαστική τήρηση ή και παραβίαση της προβλεπόμενης διαδικασίας: τα κράτη-μέλη τείνουν να «παραμελούν» την έγκριση εκπλήρωση των υποχρεώσεών τους, θέτοντας την Επιτροπή και τα άλλα κράτη-μέλη προ τετελεσμένων γεγονότων. Ακόμη αποφεύγουν να υποβάλλουν στη διαδικασία διαβούλευσης ορισμένα κείμενα: η Απόφαση του 1974 αναφέρεται όχι μόνο στις συμφωνίες συνεργασίας αλλά και στις «δεσμεύσεις και μέτρα που εξετάζονται... στα πλαίσια των συμφωνιών συνεργασίας και που μπορεί να έχουν επιπτώσεις πάνω στις κοινές πολιτικές και ειδικότερα όσα μπορούν να επηρεάσουν τις ανταλλαγές». Ωστόσο, κατά την πρώτη δεκαετία της εφαρμογής της Απόφασης, είχε επικρατήσει να υποβάλλονται μόνο τα κείμενα των ίδιων των συμφωνιών (και «μακροπρόθεσμων προγραμμάτων»), και όχι άλλα κείμενα που υπογράφονται σε εφαρμογή τους (πρωτόκολλα, πρακτικά, διακανονισμοί, επιστολές κ.λπ.). Βέβαια, η Επιτροπή, όπως και κάθε κράτος-μέλος, δεν εμποδίζεται να ζητήσει διαβουλεύσεις για οποιοδήποτε κείμενο, ανεξάρτητα από το πώς έλαβαν γνώση. Στην πράξη όμως επικρατούσε — μέσα σε ορισμένα πάντα πλαίσια — μια συνωμοσία σιωπής, καθώς ήταν γνωστό ότι όλα τα μέλη ήταν παραβάτες.

- Παρακάμψη, συχνά κατάφωρη, των κοινών πολιτικών (κυρίως της εμπορικής και της αγροτικής): οι συμφωνίες που υπογράφτηκαν από κράτη-μέλη με ανατολικές χώρες, ακόμη και πολλές που υπογράφτηκαν μετά το 1974, και άρα «πέρασαν» από τη διαδικασία της διαβούλευσης, περιέχουν πλήθος διατάξεων που αντίκεινται στο πνεύμα, και συχνά στο γράμμα, των κοινοτικών κανονισμών, σε θέματα όπως η αναφορά στην ΡΜΕΚ, στην ΓΑΤΤ, σε παλιότερες διμερείς συμφωνίες ή, και γενικά στο εμπόριο κ.λπ. Ωστόσο είναι γνωστό ότι συγκατατίθεται μια πραγματική «κρυμμένη ήπειρος» από τα κείμενα που δεν δημοσιεύονται και δεν υποβάλλονται στην Κοινότητα,

τα, και που συχνά περιέχουν, σε κατάφωρη παραβίαση της ΚΕΠ και της ΚΑΠ, συμφωνίες εξαγωγής συγκεκριμένων ποσοτήτων αγροτικών προϊόντων, διακρατικές αντισταθμιστικές ρυθμίσεις, παραβάσεις (κυρίως παλιότερα) των κοινοτικών ρυθμίσεων για εισαγωγικές ποσοτώσεις κ.λπ. Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι, στα πλαίσια της επιτροπής διαβουλεύσεων, τα κράτη-μέλη κατά κανόνα αγνοούσαν ομόφωνα τις αντιρρήσεις της Επιτροπής για θέματα που ήταν μεν προφανές ότι εμπλίνον στον τομέα του εμπορίου, δεν αναφέρονταν όμως ρητά στις Οδηγίες του 1975.

Η πρακτική της παρακάμψης των κοινοτικών πολιτικών μέσω της οικονομικής συνεργασίας, και ιδίως από ορισμένα κράτη-μέλη (Γαλλία, Ιταλία), φαίνεται ότι εντάθηκε στις αρχές της δεκαετίας μας, πιθανόν σαν συνέπεια της οικονομικής κρίσης αλλά και των λεπτών ισορροπιών που διαμορφώθηκαν με την επιδείνωση του πολιτικού κλίματος στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης. Από το 1982 και έως το 1984 ατόνησε και η επιτροπή διαβουλεύσεων, που έπαψε να συνέρχεται. Την ίδια περίοδο έγιναν γνωστές ορισμένες θεαματικές περιπτώσεις παραβάσεων, όπως η συμφωνία (με ανταλλαγή εμπιστευτικών επιστολών) Γαλλίας-ΕΣΣΔ τον Οκτώβριο 1982 για ετήσιες εξαγωγές 3 εκ. τόνων δημητριακών προς την ΕΣΣΔ.⁵⁴

Από τις αρχές του 1984 παρατηρείται μια επαναδραστηριοποίηση της Επιτροπής στο θέμα των συμφωνιών συνεργασίας. Τον Φεβρουάριο του ίδιου έτους ο Επίτροπος Haferkamp απήρθη επιστολή προς τους υπουργούς Εξωτερικών, στην οποία εκφράζεται η ανησυχία της Επιτροπής για την πρακτική παραβίασεων της Απόφασης του 1974 που ακολουθούν τα τελευταία χρόνια τα κράτη-μέλη. Τα κράτη-μέλη καλούνται να τηρούν πιστά την προβλεπόμενη διαδικασία και δηλώνεται ότι η Επιτροπή είναι αποφασισμένη να επιβλέπει αυστηρά την τήρηση αυτή. Την ίδια περίοδο η Επιτροπή δραστηριοποιείται και στην κίνηση διαδικασιών κατά κρατών-μελών που θεωρήθηκαν παραβάτες (αιτιολογημένες γνώμες κ.λπ.).

Παρά τις διαβεβαιώσεις που παρέσχον τα κράτη-μέλη, σε ανταπόκριση της επιστολής Haferkamp, φαίνεται πως οι παραβιάσεις συνεχίστηκαν, με αποτέλεσμα ο νέος αρμόδιος Επίτροπος De Clercq να απευθύνει τον Ιούλιο 1985 νέα επιστολή προς τα κράτη-μέλη. Την επιστολή αυτή συνόδευε

υπόμνημα, με το οποίο η Επιτροπή υπενθυμίζει τις διαδικαστικές υποχρεώσεις που προκύπτουν από την Απόφαση του 1974, ενημερώνει τα κράτη-μέλη για τον τρόπο με τον οποίο προτίθεται να κρίνει το συμβιβασμό ή μη των συμφωνιών συνεργασίας με την ΚΕΠ, και ενημερώνει τα κράτη-μέλη για τη δράση που πρόκειται να αναλάβει για την τήρηση της Απόφασης. Το υπόμνημα αυτό, στο βαθμό που θα αποτελούσε πράγματι την κατευθυντήρια γραμμή της Κοινότητας, συνεπάγεται ένα σαφή, αν όχι και θεαματικό, περιορισμό της ελευθερίας κίνησης των κρατών-μελών. Φαίνεται όμως ότι τελικά, και τουλάχιστον για την περίοδο ως το 1987, δεν επήλθαν σοβαρές αλλαγές στην προϊσχύουσα πρακτική.

Όπως είναι φανερό, οι δυνάμεις που επιδιώκουν μέσα στην Κοινότητα την επιτάχυνση της ευρωπαϊκής οικοδόμησης πιέζουν και για τον περιορισμό της δυνατότητας των κρατών-μελών να ασκούν, νόμιμα ή παράνομα, εθνική εμπορική και οικονομική πολιτική έναντι των τρίτων χωρών. Ειδικά στο θέμα των σχέσεων με τις ανατολικές χώρες, στις δυνάμεις αυτές προστίθενται συχνά και όσες επιδιώκουν την «πολιτικοποίηση» του εμπορίου και τον περιορισμό των «ανοιγμάτων» ορισμένων κρατών-μελών.

Από τα κοινοτικά όργανα, η Επιτροπή είναι αναμφίβολα ο πιο ισχυρός και αποτελεσματικός φορέας της προσπάθειας περιορισμού της ελευθερίας κίνησης των κρατών-μελών, γι' αυτό όμως οι κινήσεις της είναι «προσεκτικές».

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν έχει ασχοληθεί άμεσα με το θέμα των συμφωνιών συνεργασίας που συνάπτουν τα κράτη-μέλη. Ωστόσο με ορισμένες γνωμοδοτήσεις του, από τις οποίες η πιο σημαντική είναι η αριθ. 1/78 (διεθνής σύμβαση για φυσικό καουτσούκ),⁵⁵ ενώ φροντίζει να αφήνει «παράθυρα», ώστε οι αποφάσεις του να μην ξεπεράσουν την ικανότητα εφαρμογής τους, οικοδομεί μια επιχειρηματολογία που τείνει βαθμιαία να αναγνωρίσει στην Κοινότητα τη μοναδική αρμοδιότητα για θέματα οικονομικής συνεργασίας (ευρεία και εξελικτική ερμηνεία του άρθρου 113).

Τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είναι παραδοσιακά ένθερμος, όσο και χωρίς ιδιαίτερο πρακτικό βάρος, υποστηρικτής του περιορισμού της ελευθερίας των κρατών-μελών να ασκούν εθνική πολιτική μέσω διμερών συνεργασιών.⁵⁶

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Εμπόριο της ΕΟΚ (10) με τις σοσιαλιστικές χώρες, 1976-1985

	Εξαγωγές	Εισαγωγές (σε δισ. \$)	Σύνολο εμπορίου	Ισοζύγιο	ΧΙΜ %	Εκατοστιαία ετήσια μεταβολή			Εκατοστιαία συμμετοχή στο σύνολο εμπορίου		
						Εξαγωγές	Εισαγωγές	Σύνολο εμπορίου	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Σύνολο εμπορίου
1976	20,89	17,36	38,25	3,53	120%				6,3%	4,9%	5,6%
1977	22,92	19,12	42,04	3,80	120%	10%	10%	10%	6,0%	4,8%	5,4%
1978	27,09	22,47	49,56	4,62	121%	18%	18%	18%	5,8%	4,8%	5,3%
1979	33,19	30,97	64,16	2,22	107%	23%	38%	29%	5,7%	5,0%	5,3%
1980	35,97	37,75	73,72	-1,78	95%	8%	22%	15%	5,3%	5,1%	5,2%
1981	29,34	32,31	61,65	-2,97	91%	-18%	-14%	-16%	4,8%	5,0%	4,9%
1982	26,20	33,75	59,95	-7,55	78%	-11%	4%	-3%	4,5%	5,5%	5,0%
1983	27,72	33,53	61,25	-5,81	83%	6%	-1%	2%	4,8%	5,7%	5,3%
1984	26,12	36,10	62,22	-9,98	72%	-6%	8%	2%	4,5%	6,0%	5,3%
1985	29,72	34,51	64,23	-4,79	86%	14%	-4%	3%	4,6%	5,2%	4,9%
1976-80	140,06	127,67	267,73	12,39	110%				5,8%	4,9%	5,3%
1981-85	139,10	170,20	309,30	-31,10	82%				4,6%	5,5%	5,1%

1. Δεν περιλαμβάνεται το εμπόριο με την Αλβανία.
2. Περιλαμβάνεται το εμπόριο ΟΔΓ-ΓΛΔ.

Πηγή: - OECD, Foreign Trade Statistics, Series A.
- Εμπόριο ΟΔΓ-ΓΛΔ: Στατιστικές ΟΗΕ και ΟΔΓ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Συμμετοχή των σοσιαλιστικών χωρών στο εμπόριο δυτικών χωρών, 1980-1985

	Σύνολο εμπορίου		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	1980	1985	1980	1985	1980	1985
Ελλάδα	9,4%	9,2%	13,0%	9,8%	7,6%	8,9%
Ο.Δ. Γερμανίας	7,9%	8,0%	8,5%	7,8%	7,3%	8,2%
Ιταλία	6,2%	6,7%	5,5%	6,0%	6,7%	7,4%
Γαλλία	4,9%	4,3%	5,4%	4,3%	4,5%	4,3%
Δανία	4,5%	4,1%	3,1%	2,9%	5,7%	5,2%
Ολλανδία	3,1%	3,7%	2,6%	2,1%	3,7%	5,4%
Βέλγιο-Λουξεμβ.	2,6%	3,1%	2,5%	2,8%	2,7%	3,4%
Μεγ. Βρετανία	3,0%	2,4%	3,1%	2,3%	2,9%	2,4%
Ιρλανδία	1,6%	1,3%	1,7%	0,9%	1,5%	1,8%
ΕΟΚ (10)	5,2%	5,2%	5,3%	4,8%	5,0%	5,5%
ΗΠΑ	2,4%	4,2%	3,8%	7,9%	1,2%	1,8%
Ιαπωνία	6,0%	8,3%	7,3%	9,5%	4,9%	6,6%
Φινλανδία	23,0%	24,3%	20,7%	24,2%	25,1%	24,4%
Αυστρία	12,9%	13,1%	15,9%	14,4%	10,7%	12,0%
Ισλανδία	10,8%	8,6%	10,2%	8,1%	11,3%	9,0%
Τουρκία	13,6%	7,3%	17,7%	4,6%	11,9%	9,1%

1. Δεν περιλαμβάνεται το εμπόριο με την Αλβανία.
2. Περιλαμβάνεται το εμπόριο ΟΔΓ-ΓΛΔ.
Πηγή: - OECD, Foreign Trade Statistics, Series A.
- Εμπόριο ΟΔΓ-ΓΛΔ: Στατιστικές ΟΗΕ και ΟΔΓ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Εμπόριο της ΕΟΚ (10) με το ΣΟΑ (ΚΟΜΕΚΟΝ), 1976-1985

	Εξαγωγές	Εισαγωγές (σε δισ. \$)	Σύνολο εμπορίου	Ισοζύγιο	ΧΙΜ %	Εκατοστιαία ετήσια μεταβολή			Εκατοστιαία συμμετοχή στο σύνολο εμπορίου		
						Εξαγωγές	Εισαγωγές	Σύνολο εμπορίου	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Σύνολο εμπορίου
1976	16,46	14,66	31,12	1,80	112%				5,0%	4,2%	4,6%
1977	17,82	16,16	33,98	1,66	110%	8%	10%	9%	4,6%	4,1%	4,4%
1978	20,32	18,98	39,30	1,34	107%	14%	17%	16%	4,4%	4,0%	4,2%
1979	24,04	25,99	50,03	-1,95	92%	18%	37%	27%	4,1%	4,2%	4,1%
1980	27,55	31,75	59,30	-4,20	87%	15%	22%	19%	4,1%	4,3%	4,2%
1981	22,27	27,25	49,52	-4,98	82%	-19%	-14%	-16%	3,4%	4,2%	3,9%
1982	19,91	28,67	48,58	-8,76	69%	-11%	5%	-2%	3,4%	4,7%	4,0%
1983	21,15	27,96	49,11	-6,81	76%	6%	-2%	1%	3,7%	4,7%	4,2%
1984	19,39	30,17	49,56	-10,78	64%	-8%	8%	1%	3,3%	5,0%	4,2%
1985	20,23	28,02	48,25	-7,79	72%	4%	-7%	-3%	3,1%	4,2%	3,7%
1976-80	106,19	107,54	213,73	-1,35	99%				4,4%	4,2%	4,3%
1981-85	102,95	142,07	245,02	-39,12	72%				3,4%	4,6%	4,0%

Περιλαμβάνεται το εμπόριο ΟΔΓ-ΓΑΔ.

Πηγή: - OECD, Foreign Trade Statistics.
- Εμπόριο ΟΔΓ-ΓΑΔ: Στατιστικές ΟΗΕ και ΟΔΓ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
Συμμετοχή του ΣΟΑ (ΚΟΜΕΚΟΝ) στο εμπόριο δυτικών χωρών, 1980-1985

	Σύνολο εμπορίου		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	1980	1985	1980	1985	1980	1985
Ελλάδα	7,5%	7,5%	10,9%	7,1%	5,8%	7,7%
Ο.Δ. Γερμανίας	6,3%	6,0%	6,4%	5,4%	6,1%	6,7%
Ιταλία	4,6%	4,5%	3,6%	3,4%	5,4%	5,5%
Γαλλία	4,2%	3,3%	4,5%	3,1%	3,9%	3,5%
Δανία	4,0%	3,2%	2,5%	2,0%	5,3%	4,3%
Ολλανδία	2,5%	3,1%	2,0%	1,4%	3,1%	4,8%
Βέλγιο-Λουξεμβ.	2,2%	2,5%	2,1%	2,0%	2,3%	3,0%
Μεγ. Βρετανία	2,5%	1,7%	2,4%	1,6%	2,5%	1,9%
Ιρλανδία	1,4%	1,1%	1,5%	0,6%	1,3%	1,5%
ΕΟΚ (10)	4,1%	3,9%	4,0%	3,3%	4,2%	4,5%
ΗΠΑ	1,1%	2,6%	1,7%	5,9%	0,6%	0,6%
Ιαπωνία	2,3%	1,9%	3,0%	2,2%	1,7%	1,5%
Φινλανδία	22,5%	23,7%	20,0%	23,4%	24,7%	24,0%
Αυστρία	10,7%	10,9%	12,1%	11,1%	9,7%	10,6%
Ισλανδία	10,5%	8,3%	9,7%	7,8%	11,1%	8,8%
Τουρκία*	12,7%	6,5%	16,9%	3,7%	10,8%	8,4%

* 1984.

- Περιλαμβάνεται το εμπόριο ΟΔΓ-ΓΑΔ.

Πηγή: - OECD, Foreign Trade Statistics, Series A.

- Εμπόριο ΟΔΓ-ΓΑΔ: Στατιστικές ΟΗΕ και ΟΔΓ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

1. Βλ. λ.χ Chiriaev, Y. «La restructuration et le monopole du commerce extérieur», *La vie internationale*, 6/1987, p.12-20.
2. Σύμφωνα με άρθρο Σοβιετικού αξιωματούχου του υπ. Εξωτερικού Εμπορίου, η αίτηση της ΕΕΣΔ για συμμετοχή στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις του Uruguay Round, «θα μπορούσε να οδηγήσει άμεσα σε μία μεγαλύτερη συμμετοχή στην GATT και στην ενδεχόμενη προσχώρηση της ΕΕΣΔ στη Γενική Συμφωνία με όρους που θα καθορισθούν» (Paklin, M. «USSR Wants Active Voice in GATT», *The Journal of Commerce, Intern. Ed.*, 22.12.1986). Για την εισδοχή της ΕΕΣΔ στην GATT, στην οποία αντιτίθενται κατηγορηματικά οι ΗΠΑ, βλ. Kennedy, K. «The Accession of the Soviet Union to GATT», *Journal of World Trade Law*, Vol. 21, No 2, April 1987, p. 23-39. Ας σημειωθεί ότι τον Σεπτέμβριο 1986 και η Βουλγαρία, παρατηρητής από το 1967, υπέβαλε επίσημη αίτηση προσχώρησης στην GATT. Βλ. γι' αυτό: Hristov, H. «Why Bulgaria wishes to join GATT», *Moscow Narodny Bank Press Bulletin*, 19.8.1987, p. 11-13.
3. Η έμφαση του Γκορμπατσόφ στην ευρωπαϊκή πολιτική υπογραμμίστηκε στην ομιλία του στην Πράγα τον Απρίλιο 1987, όπου χρησιμοποίησε την ιδέα του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού» (Gorbachev, M. *Pour une «Maison européenne commune», pour une nouvelle réflexion*, Discours au meeting d'amitié tchécoslovaque-soviétique, Prague 10 avril 1987, Ed. de l'Agence de presse Novosti, Moscou 1987). Σε συνέντευξη που έδωσε στην ιταλική «Unità», ο Γκορμπατσόφ, απαντώντας σε ερώτημα αν η νέα του πολιτική δεν αποσκοπεί στην εξασθένιση των δεσμών της Δ. Ευρώπης με τις ΗΠΑ, απάντησε: «Οι ιστορικοί δεσμοί ανάμεσα στη Δυτική Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες, ή, ας πούμε, ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και τις σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης, αποτελούν μια πολιτική πραγματικότητα. Πρέπει κανείς να τους λαμβάνει υπόψη του, αν θέλει να ασκεί μια ρεαλιστική πολιτική. Κάθε άλλη προσέγγιση θα μπορούσε να απάσει την ισορροπία στην Ευρώπη». (*Réponses de Mikhaïl Gorbatchev aux questions de l'«Unità»*, le 18 mai 1987, Ed. de l'Agence de presse Novosti, Moscou 1987).
4. Υπενθυμίζεται ότι η «εδαφική ρήτρα» ήταν η αιτία του ναυαγίου των διαπραγματεύσεων της Κοινότητας με την ΕΕΣΔ, τη ΓΑΔ και την Πολωνία, το 1987, γιά την αλιεία (βλ. παρακάτω).
5. Βλέπε τις εξαιρετικά «ζυγισμένες» και επιφυλακτικές διατυπώσεις του αρμόδιου Επίτροπου De Clercq σε ομιλία του στην Κοπεγχάγη, τον Ιούλιο 1987: «Έχουμε συνείδηση των κινδύνων [ρίσικων] που είναι εγγενείς σε κάθε προσέγγιση με την

Ανατολή. Είναι προφανές πως μία από τις κύριες αιτίες για την αλλαγή της πολιτικής τους απέναντι στην Κοινότητα είναι το δικό τους το συμφέρον. Οι χώρες αυτές χρειάζονται εκσυγχρονισμό, και η κατάρρευση της τιμής του πετρελαίου ανάγκασε τη Σοβιετική Ένωση να αντιμετωπίσει την αναγκαιότητα να διαφοροποιήσει τις εξαγωγές της. Υπάρχουν επίσης και πολιτικές αιτίες: η πιο πραγματιστική και ευέλικτη γραμμή που υιοθέτησε η νέα ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης στην εξωτερική πολιτική και η συνειδητοποίηση ότι η Δυτική Ευρώπη είναι μια οντότητα χωριστή από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Όλα αυτά θα τα έχουμε κατά νου στις συναλλαγές μας με την Ανατολή, γιατί επιζητούμε έργα κι όχι λόγια. Θέλουμε εμπορικές ανταλλαγές στηριγμένες στην αρχή της πραγματικής αμοιβαότητας. Με την ομαλοποίηση των σχέσεών μας, θέλουμε να δούμε ένα οριστικό τέλος στον ανταρτοπόλεμο της Σοβιετικής Ένωσης εναντίον της Κοινότητας σε διεθνείς οργανισμούς. Επίσης θέλουμε να τη δούμε να εργάζεται με την Κοινότητα ως Κοινότητα, αντί να προσπαθεί να τη διασπάσει προσεγγίζοντας τα κράτη-μέλη της χωριστά» (Ανακοίνωση για τον Τύπο IP(87) 303, 17.7.1987). Αντίθετα με τον Επίτροπο De Clercq, το όλο κλίμα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ιδιαίτερα με την έκθεση Seeler ('Εγγραφο A2-187/86) που συζητήθηκε τον Ιανουάριο 1987, είναι σαφώς πιο θετικό απέναντι στις ανατολικές χώρες.

- Για τις πρόσφατες εξελίξεις και προβληματισμούς στις σχέσεις της ΕΟΚ με την ΚΟΜΕΚΟΝ, βλέπε: Cutler, R. «Harmonizing EEC-CMEA relations: never the twain shall meet», *International Affairs* (London), Vol. 63, No. 2, Spring 1987, p. 259-270.
6. Machowski, H. «Die Wirtschaftsbeziehungen zwischen den EG- und RGW-Staaten. Schwerpunkte, Probleme und Perspektiven», *Europäische Rundschau*, 3. 1985, p. 88. Το ενδιαφέρον είναι ότι το απόσπασμα αυτό αναφέρεται σε συγγρηκή μελέτη: Inotai, A. «Economic Relations Between the CMEA and the EEC: Facts, Trends, Prospects», *Acta Oeconomica*, Vol. 36, No. 3-4, 1986, p. 307-327, p. 325.
 7. Για τις πρόσφατες εξελίξεις στην Κίνα και τις σχέσεις με την ΕΟΚ, βλέπε την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Έγγραφο A2-56/87 ('Έκθεση Bettiza).
 8. Η Κίνα θεωρεί ότι δεν τίθεται θέμα προσχώρησης της στην GATT, αλλά απλώς ανακατάληψη της θέσης της ανάμεσα στα Συμβαλλόμενα Μέλη. Για τις σχέσεις της Κίνας με την GATT, βλέπε: Chung-chou Li, «Resumption of China's GATT Membership», *Journal of World Trade Law*, Vol. 21, No. 4, August 1987, p. 25-48.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σε όλα τα στοιχεία που δίνονται ο' αυτή τη μελέτη περιλαμβάνεται και το εμπόριο ανάμεσα στην Ο.Δ. Γερμανίας και τη Γερμανική Λ.Δ., το λεγόμενο «ενδογερμανικό» εμπόριο, που συνήθως δεν περιλαμβάνεται στις δυτικές στατιστικές εξωτερικού εμπορίου (ΟΟΣΑ, ΕΟΚ κ.λπ.), επειδή η Δ. Γερμανία το θεωρεί εσωτερικό της εμπόριο. Στα στοιχεία για το ε-

μπόριο Ανατολής-Δύσης και Ανατολής-ΕΟΚ δεν περιλαμβάνεται, ωστόσο, το εμπόριο με την Αλβανία, που είναι πάντως εντελώς ασημαντο: το 1984 το εμπόριο της ΕΟΚ με την Αλβανία έφθασε τα 159 εκ.\$ (δυτικές εξαγωγές 86 εκ.\$, εισαγωγές 74 εκ.\$), και το συνολικό εμπόριο της Δύσης με την Αλβανία εκτιμάται για το ίδιο έτος σε 224 εκ.\$ (εξαγωγές 107 εκ.\$, εισαγωγές 117 εκ.\$) (Πηγή: IMF, *Direction of Trade Yearbook*, 1985).

2. Εδώ πρόκειται κυρίως για τις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ. Η κοινοτική «μεταχείριση» της Κίνας, ενώ παλαιότερα ήταν «αυτορρότερη», σήμερα εξελίσσεται λιγότερο περιοριστικά απ' ό,τι αντίστοιχη «μεταχείριση» της ΕΕΣΔ και των συμμάχων της. Η Γιουγκοσλαβία δεν περιλαμβάνεται, για την Κοινότητα, στις ανατολικές χώρες.
3. Υπενθυμίζεται ότι η Ελλάδα μετέχει αυτόνομα στην COCOM, στο NATO και στον ΟΟΣΑ, οπότε η ένταξή μας στην ΕΟΚ δεν συνεπάγεται αλλαγή στο καθεστώς της στα πλαίσια αυτών των λειτουργιών. Υπάρχει ωστόσο μια τάση κοινής στάσης των κρατών-μελών της ΕΟΚ ο' αυτούς τους οργανισμούς σε θέματα εμπορικής πολιτικής, αλλά και σε θέματα πολιτικής συνεργασίας. Βλέπε πάντως και την έκθεση της Επιτροπής Εξωτερικών Σχέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου που «καταδικάζει την πρακτική, που ως σήμερα αρνείται στην Επιτροπή [των ΕΚ] μέχρι και την πρόσβαση στους τρεις πίνακες ελέγχου [των εξαγωγών] της COCOM». (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έγγραφο A2-226/86, έκθεση Toussaint, πρόταση ψηφίσματος, 9ε).
4. Για τις δυτικές πολιτικές και «φιλοσοφίες» στα θέματα οικονομικών σχέσεων Ανατολής-Δύσης και ειδικότερα για τις σχετικές ευρωπαϊκο-αμερικανικές αντιθέσεις, βλ. Βαλντέν, Σ. *Οι οικονομικές σχέσεις Ανατολής-Δύσης και η κρίση της ύφεσης*, Θεμέλιο 1986, κεφ. 1-2, όπου και εκτενής βιβλιογραφία.
5. Η κοινοτική πολιτική απέναντι στην ΚΟΜΕΚΟΝ και η σχέση της με το στόχο της μείωσης της επιρροής της ΕΕΣΔ πάνω στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης φαίνεται καλή στις διαδοχικές εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τις σχέσεις της Κοινότητας με τις χώρες αυτές και την ΚΟΜΕΚΟΝ:
(α) Έγγραφο 89/78 (έκθεση Schmidt),
(β) Έγγραφο I-532/82 (έκθεση Irmer),
(γ) Έγγραφο A2-111/85 (έκθεση Bettiza),
(δ) Έγγραφο A2-187/86 (έκθεση Seeler),
Βλέπε ακόμη χαρακτηριστικά άρθρα της περασμένης δεκαετίας, όταν το ζήτημα τέθηκε για πρώτη φορά: Hassner, P. *Desirability, Objectives and Possibilities of a Common Ostpolitik*, p. 125-143, στο John, I. *EEC Policy towards Eastern Europe*, Saxon House/Lexington Books, 1975.
Pinder, J. «Economic Integration and East-West Trade: Conflict of Interests or Comedy of Errors», *Journal of Common Market Studies*, Vol. XVI, 1977/78, p. 1-21.
6. Βλέπε π.χ.: Brzezinski, Zb. «The Framework of East-West Reconciliation», *Foreign Affairs*, Vol. 46, No. 2, January 1968, p. 256-275: «Κατά την προσωπική μου κρίση, μια σταθερότερη ευρωπαϊκή λύση, πιο σύμφωνη με τις σημερινές και τις ιστορικές τάσεις, θα περιλάμβανε ενδεχόμενα μια αλληλοσυμπλεγόμε-

- νη δομή βασισμένη σε τέσσερα σύνολα: την Αμερική και τη Ρωσία, ως τους περιφερειακούς συμμετόχους, και τη Δυτική Ευρώπη και την Ανατολική Ευρώπη, ως τα δύο μισά του εσωτερικού πυρήνα, που, ίσως, με τον καιρό να συνδεθούν ακόμη στενότερα» (σ. 264).
7. Όπως προκύπτει από συζητήσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, παρά την ύπαρξη αισθητών αποκλίσεων στα θέματα της διαπραγματευτικής στάσης της Κοινότητας απέναντι στην ΚΟΜΕΚΟΝ, το σύνολο σχεδόν των πολιτικών δυνάμεων (συμπεριλαμβανομένων και όλων των κομμουνιστών) αποδέχεται την αρχή της σύναψης εμπορικών συμφωνιών της Κοινότητας με κάθε ανατολική χώρα χωριστά κι όχι με την ΚΟΜΕΚΟΝ. Βλ. λ.χ. τη συζήτηση της έκθεσης Bettiza (Έγγραφο Α2-111/85) στις 23/24.10.1985 («Συζητήσεις του Ε.Κ.», σ. 132-136 και 209-217) και ακόμη περισσότερο της έκθεσης Seeler (Έγγραφο Α2-187/86) στις 21/22.1.1987 («Πλήρη Πρακτικά Συνεδριάσεων» 21-1, σ. 58-71, και 22-1 [II], σ. 171-173). Το ότι όμως και σήμερα, με την προτεραιότητα της ΕΟΚ στις σχέσεις με τις μικρές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, υπάρχει συχνά μια εκσυγχρονισμένη μορφή της πολιτικής Brzezinski φαίνεται καθαρά από κείμενα, όπως του: Hanson, Ph. «Economic Relations between Communist and Capitalist Nations in Europe», *Berichte des Bundesinstituts für ostwissenschaftliche und internationale Studien*, No. 44-1985, Köln. Ο συγγραφέας τάσσεται ανοικτά κατά της καλλιέργειας στενότερων οικονομικών σχέσεων της Δυτικής Ευρώπης με την ΕΣΣΔ, και υπέρ του να συγκεντρωθεί η Δυτική Ευρώπη στο να βάλει «σφήνες» («driving of wedges») ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και τις μικρές ανατολικές χώρες, αναπτύσσοντας τις σχέσεις μαζί τους. Κατά τη γνώμη του: «Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προσφέρει τουλάχιστον ένα μέρος του μηχανισμού για το συντονισμό των δυτικοευρωπαϊκών πολιτικών. Είναι κρίμα που δεν περιλαμβάνει τους ουδέτερους και περιλαμβάνει μια εκκεντρική κυβέρνηση που φαίνεται να αποσκοπεί να μπει στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Όμως κανείς δεν είναι τέλειος» (σ. 18).
8. Από τα κλασικά κείμενα για τη σοβιετική θέση απέναντι στην ΕΟΚ, βλέπε:
- Τις περιλήψεις «32 θέσεις» της Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ (1962): «Η ιμπεριαλιστική ολοκλήρωση της Δυτικής Ευρώπης (Κοινή Αγορά)», «Πράβντα» 26.8.1962, και ελληνική μετάφραση στο *Η Κοινή Αγορά των τραστ της Ευρώπης*, Π.Α.Ε., 1964¹ (σ. 55-86).
- Maximova, M. *Les problèmes fondamentaux de l'integration capitaliste. Aspect économique*, Editions du Progrès, Moscou 1974.
- Κατά το πιο πρόσφατο: Kniazhinsky, V. *West European Integration: its Policies and International Relations*, Progress Publishers, Moscow 1984.
Βλέπε και τις παρουσιάσεις στη Δύση των σοβιετικών και ανατολικών θέσεων για την ΕΟΚ:
- Zorzbide, Ch. *L'Europe de l'Est face au Marché Commun*, Dossiers U2, Libr. Armand Colin, Paris 1970.
- John I. *The Soviet Response to Western European Integration*, p.37-58, στο John, I. (ed.) *EEC Policy towards Eastern Europe*, ό.π.
- Shishkov, Y. «New Research into European Integration in the Soviet Union», *Journal of Common Market Studies*, December 1979, p. 97-113.
9. Το 1961, ο Ν. Χρυστοσόφ, σε βαρυσήμαντο άρθρο του, έγραφε:
«Ταυτόχρονα παίρνουμε υπόψη μας τις αντι-κεμενικές τάσεις προς τη διεθνοποίηση της παραγωγής, που υπάρχουν στον κεφαλαιοκρατικό κόσμο, και ανάλογα με αυτές χαράζουμε την πολιτική μας και τα οικονομικά μας μέτρα. Σε σχέση μ' αυτό, μπαίνει το ζήτημα της δυνατότητας για οικονομική συνεργασία και ειρηνική οικονομική άμιλλα, όχι μόνο ανάμεσα στα διάφορα κράτη με διαφορετικό κοινωνικό σύστημα, αλλά και ανάμεσα στις οικονομικές τους ενώσεις». (Χρυστοσόφ, Ν. *Τα ζωτικά προβλήματα της ανάπτυξης του παγκόσμιου σοσιαλιστικού συστήματος*, σ. 7-45, στο *Η Κοινή Αγορά των τραστ της Ευρώπης*, ό.π., σ. 18-19).
Είναι ίσως ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, ήδη από παλιά, υπήρξαν και σοβιετικές αναλύσεις που προχωρούσαν, πέρα από τον πολιτικό ρεαλισμό, και σε ουσιαστικές επανεκτιμήσεις για το χαρακτήρα της Κοινότητας. Λ.χ. η πλέον έγκυρη Σοβιετική ειδικός σε θέματα ΕΟΚ, Μ. Μαξίμοβα, έγραφε, το 1967, σε παρθέμβασή της σε επιστημονική διάσκεψη:
«Το γεγονός ότι στην παγκόσμια κεφαλαιοκρατική αγορά, μαζί με τα κρατικά μονοπώλια, δρουν σήμερα ενώσεις κρατικού-μονοπωλιακού χαρακτήρα (λ.χ. η Κοινή Αγορά, η «Ζώνη των Επτά») δημιουργεί αντικειμενικά τη δυνατότητα συμμετοχής δημοκρατικών δυνάμεων των χωρών-μελών στο μηχανισμό αυτών των ενώσεων. Οι δυνάμεις αυτές θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τη διακρατική οικονομική πολιτική για τον περιορισμό της εξουσίας των διεθνών ιδιωτικών μονοπωλίων και την αλλαγή του προστατευτικού χαρακτήρα των εμποροοικονομικών ομάδων των ιμπεριαλιστικών κρατών...» (Μαξίμοβα, Μ. *Νέα φαινόμενα στην οικονομική διαίρεση του κόσμου*, σ. 216-222, στο *Η διδασκαλία του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό και η εποχή μας*, Π.Α.Ε., 1968, σ. 221).
Βλέπε, τέλος, ένα άρθρο Σοβιετικού οικονομολόγου στο περιοδικό *Παγκόσμια Οικονομία και Διεθνείς Σχέσεις*, που αναδημοσίευσε η «Αυγή»: Μέλινοφ, Δ. «Η ΕΟΚ αποτελεί οικονομική και πολιτική πραγματικότητα», «Αυγή», 3-7.10.1978.
10. Βλέπε λ.χ.:
- Maximova, M. *A propos des perspectives des relations entre la CAEM et la CEE*, p. 154-167, στο *La Politique soviétique de la paix*, Rédaction «Sciences Sociales Aujourd'hui», Moscou 1979.
- CMEA-EEC: *Problems of Cooperation*, p. 317-366, στο *Trade and Coexistence*, Progress Publishers, Moscow 1984.
11. Χαρακτηριστικό είναι ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στο θεωρητικό περιοδικό της Ένωσης Κομμουνιστών Γιουγκοσλαβίας το 1961 (δηλ. λίγο πριν από τη δημοσίευση των «32 θέσεων»). Στο άρθρο αυτό, όπου επικριίνεται ο χαρακτήρας της ΕΟΚ, αναφέρεται η καθυ-
- στέρηση του μαξισμού στη μελέτη των φαινομένων της ολοκλήρωσης, επιστημαίνεται ότι, λόγω των ιδιομορφιών ανάπτυξης του σοσιαλισμού, μειώνονται ορισμένα στοιχεία των διαφορών ουσίας και μορφής ανάμεσα στη διαδικασία ολοκλήρωσης στην Ανατολή και στη Δύση και εμφανίζονται ορισμένες ομοιότητες εκεί «που θα τις περίμενε κανείς το λιγότερο». Ο συγγραφέας καταλήγει, παραθέτοντας Καρδεϊ, ότι «οι σημερινές προσπάθειες που γίνονται προς την κατεύθυνση της περιοχικής και υποπεριοχικής ολοκλήρωσης πρέπει να αποτελούν απλά βήματα που οδηγούν στην παγκόσμια ολοκλήρωση». (Dragomanovic, VI. «Economic Integration in the World Today», *Socializam*, No 1/1961, και αγγλική μετάφραση στο *International Problems* [Belgrade], 1962, p. 3-20).
12. Βλέπε λ.χ. την εισήγηση του Ε. Χότζα στο 7ο Συνέδριο του αλβανικού κόμματος (1976): «Το Κόμμα Εργασίας της Αλβανίας, το κράτος και ο λαός της Αλβανίας, κηρύττειται ενάντια στο ΝΑΤΟ και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, ενάντια στην ΚΟΜΕΚΟΝ και την Κοινή Αγορά, γιατί αυτοί οι οργανισμοί είναι τα θεμελιώδη όργανα της εκεκτατικής πολιτικής των δύο υπερδυνάμεων, καταπιέζουν, εκμεταλλεύονται και εξαθλιώνουν τόσο τους λαούς της Ευρώπης όσο και τους λαούς των αναπτυσσόμενων χωρών, υποσκάπτουν και την επανάσταση και την απελευθέρωση των λαών, γιατί είναι όργανα υποδοούλωσης» (Hoxha, E. *Rapport présenté au VIIème Congrès du P.T.A.*, Nouveau Bureau d' Edition, Paris 1976, p. 153).
Η Αλβανία άσκησε εξάλλου πολεμική στην Κίνα, όταν η τελευταία έκανε τη στροφή της υπέρ της ΕΟΚ:
«Η Κίνα οφάλλει», έγραφε ο Ε. Χότζα στο ημερολόγιό του, στις 21.6.75, «όταν παίζει το ρόλο του Δον Κιχότι απέναντι στην παλιά καπιταλιστική Ευρώπη, με την ελπίδα ότι αυτή θα γίνει αντίβαρο στους Σοβιετικούς από τη μιά, και στους Αμερικανούς από την άλλη, κι ότι η ίδια θα «αποκομίσει οφέλη» από το γεγονός ότι στηρίζει την «ενωμένη Ευρώπη»». (Hoxha, E. *Réflexions sur la Chine*, Editions «8 nëntori», Tirana 1979, τ. 2, σ. 122).
13. Για χρονικά των επαφών και διαπραγματεύσεων ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ, βλ. την έκθεση *Imter*, ό.π., σ. 41-46, και την έκθεση Seeler, ό.π., σ. 12-16. Για τη σοβιετική εκδοχή, βλ. CMEA-EEC. *Problems of Cooperation*, ό.π., σ. 354-366. Βλέπε ακόμη το πιο πρόσφατο: Marsh, P. «The European Community and East-West Economic Relations», *Journal of Common Market Studies*, Vol. XXIII, No. 1, September 1984, p. 1-13. Βλ., τέλος, στα ελληνικά: Σταθάοπουλου, Φ. «Η εξέλιξη των οικονομικών σχέσεων της ΕΟΚ με τις Χώρες Κρατικού Εμπορίου και την ΚΟΜΕΚΟΝ», *Ελληνική Επιστήμη Ευρωπαϊκού Διαλόγου*, αρ. 1, 1981, σ. 163-194.
14. Για τις σχέσεις ΕΟΚ-Ουγγαρίας, βλ. την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Έγγραφο Α2-28/86 (έκθεση Ζαργεϊ).
15. «Οι χώρες-μέλη του ΣΟΑ εννοούν την εγκαθίδρυση αμοιβαία επωφελών σχέσεων ανάμεσα στο ΣΟΑ και σε οικονομικές οργανώ-

- σεις αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών και αναπτυσσόμενων χωρών. Στα πλαίσια αυτά επιβεβαιώνουν την ετοιμότητά τους να συνάψουν μια κατάλληλη συμφωνία ανάμεσα στο ΣΟΑ και την ΕΟΚ με στόχο τη διευκόλυνση της παραπέρα επέκτασης των εμπορικών και οικονομικών επαφών που υπάρχουν ανάμεσα στις χώρες-μέλη αυτών των οργανισμών». (Declaration of the Member Countries of CMEA, «Safeguarding Peace and International Economic Cooperation», Moscow 14.6.1984, στο CMEA, *the Strength of Friendship and Cooperation*, Novosti Press Agency Publishing House, Moscow 1984).
16. Κατά το β' εξάμηνο του 1986, συνεχίζονταν οι επαφές της Κοινότητας με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και την ΚΟΜΕΚΟΝ, σημειώθηκε δε συνολικά πρόοδος στις διαπραγματεύσεις, ιδίως με τη Ρουμανία, την Τσεχοσλοβακία και την Ουγγαρία. Πάντως η στάση της Κοινότητας παραμένει εξαιρετικά σκληρή και σημειώνονται διαφωνίες ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Εξάλλου, συχνά γίνεται μνεία και αμερικανικών πιέσεων για επιβράδυνση των διαδικασιών. (Το τμήμα για τα έτη 1985-1986 στηρίζεται σε πληροφορίες από την Επιτροπή των Ε.Κ.).
17. Για το τμήμα αυτό, από τα διαθέσιμα έργα στα ελληνικά, χρήσιμο, αλλά πολύ δύσκολο, είναι το: Καρούζου, Γ. *Οι εξωτερικές εμπορικές σχέσεις της ΕΟΚ*, εκδ. Παπαζήση, 1982.
- Βλέπε ακόμη: Ιωακειμίδης, Π. *Οι εξωτερικές οικονομικές σχέσεις και πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, εκδ. Παπαζήση [;], σ.113-147. Σπαθοπούλου, Φ. *ό.π.*
18. Το 1977 διεξήχθησαν συνομιλίες ανάμεσα στην Κοινότητα και στην ΕΣΣΔ, τη Γερμανική ΛΔ και την Πολωνία για θέματα αλιείας. Οι διαπραγματεύσεις αυτές ναυάγησαν, γιατί προσέκρουσαν στη λεγόμενη «ρήτρα Βερολίνου», δηλ. στην αντίρρηση των ανατολικών εταίρων να αναγνωρίζεται διαμέσου της συμφωνίας το καθεστώς του Δυτ. Βερολίνου σαν τμήμα της ΟΔΓ.
19. Για τις σχέσεις ΕΟΚ-Γιουγκοσλαβίας, βλέπε: - Artisen, P. - Holt, S. «Yugoslavia and the EEC in the 1970's», *Journal of Common Market Studies*, Vol. 18, No. 4, June 1980, p. 355-369.
- Τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Έγγραφο 408/79 (έκθεση De Clercq) και 1-1193/82 (έκθεση Bettiza)
- Τα σημειώματα της Επιτροπής των Ε.Κ.: «La Communauté Européenne et la Yougoslavie», *Europe Information, Relations Extérieures*, 30/80, février 1980, και MEMO 84/85. Ειδικότερα, όσον αφορά τη Συμφωνία Συνεργασίας του 1980, βλ.:
- Καρούζου, Γ. «Οι Συμφωνίες ΕΟΚ με τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία», *Επιθεώρηση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, τόμος 2, τεύχος 1, Ιανουάριος-Μάρτιος 1981, σ. 98-118.
20. Βλ. το κείμενο της συμφωνίας στο EEEK L 41/83 και στο Έγγραφο COM (80) 109 final.
21. Βλ. το κείμενο του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στο Έγγραφο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου 1-442/82.
- Για ένα σχολιασμό του Πρωτοκόλλου, βλ.:

- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έγγραφο 1-441/82 (έκθεση Καλ. Νικολάου).
22. Για τις σχέσεις ΕΟΚ-Κίνας, βλέπε: - Τα σημειώματα της Επιτροπής των Ε.Κ.: «La R.P. de Chine et la Communauté Européenne», *Europe Information, Relations extérieures*, 26/79, décembre 1979.
- «La Communauté Européenne et la R.P. de Chine», *Europe Information, Relations extérieures*, 79/85, mai 1985.
- MEMO 26/86.
- Τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Έγγραφο 198/78 (έκθεση Müller-Hermann), 1-1345/83 (έκθεση Pelikan), A2-74/85 (έκθεση Hindley).
- Καρούζου, Γ. «Οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ ΕΟΚ και Λαϊκής Κίνας», *εφ. «Ναυτεμπορική»*, 19.5.1979.
23. Βλ. κείμενο της συμφωνίας στο EEEK L 123/78.
24. Βλ. κείμενο της συμφωνίας στο έγγραφο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου C2-39/85.
25. Η ρήτρα αυτή αναφέρεται συχνά ως «ρήτρα Καναδά», καθώς περιλήφθηκε για πρώτη φορά στη συμφωνία ΕΟΚ-Καναδά. Η ενσωμάτωση ανάλογης ρήτρας και σε άλλες συμφωνίες με Χ.Κ.Ε. αποτελεί αντικείμενο διχογνωμιών στα πλαίσια της Κοινότητας.
26. Για τις σχέσεις ΕΟΚ-Ρουμανίας, βλέπε την έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: - Έγγραφο 1-678/80 (έκθεση Lenz).
- Το σημείωμα της Επιτροπής των Ε.Κ. MEMO 71/86.
- Καρούζου, Γ. «Οι συμφωνίες ΕΟΚ με τη Γιουγκοσλαβία και τη Ρουμανία», *ό.π.*
27. Βλέπε τα κείμενα των συμφωνιών στο EEEK L 352/80.
28. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο προσχώρησης της Ρουμανίας στην GATT, ο ρυθμός αύξησης των εισαγωγών της από τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεν μπορεί με τη σειρά του να είναι χαμηλότερος από το ρυθμό αύξησης των συνολικών εισαγωγών της χώρας.
29. ΚΕΕΜ, *Η κλωστοϋφαντουργική πολιτική της ΕΟΚ και η ελληνική κλωστοϋφαντουργία*, Αθήνα, Ιούλιος 1982 (πολυγρ.), σ. 13-17.
- Βλέπε και τους Κανονισμούς (ΕΟΚ) που αφορούν τη διαχείριση των συμφωνιών που συνήφθησαν στα πλαίσια της ΣΠΠ: - ΣΠΠ II: 3059/78, EEEK L 365/78.
- ΣΠΠ III: 3589/82, EEEK L 374/82.

- Για τη Γιουγκοσλαβία ισχύει ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 3588/82 (EEEK L 374/82).
30. Για τις συμφωνίες στα χαλυβουργικά, βλ. το σημείωμα της Επιτροπής των Ε.Κ. «La Communauté Européenne et les pays de l' Europe de l' Est», *Europe Information, Relations Extérieures*, 26/79, décembre 1979, *ό.π.*
31. Οι ποσοτώσεις που προβλέπονται από τις συμφωνίες αυτές είναι συνολικά 18.475 τόνοι ζώα ζωντανά και 8.275 τόνοι νωπά κρέατα, όλα εκφρασμένα σε βάρος ολόκληρου σφαγίου. Αναλυτικά κατά χώρα, οι ποσοτώσεις είναι (ο πρώτος αριθμός ζωντανά, ο δεύτερος νωπά κρέατα): Βουλγαρία 2000 / 1250, Γιουγκοσλαβία 200 / 4800, Ουγγαρία 10050 / 1150, Πολωνία 5800 / 200, Ρουμανία 475 / 75, Τσεχοσλοβακία -/800.
- Ας σημειωθεί ότι, σε πρόσθετες επιστολές, οι εξαγωγικές χώρες αναλαμβάνουν ειδικές δεσμεύσεις όσον αφορά τις δύο αγορές της ΕΟΚ που έχουν χαρακτηριστεί «ευαίσθητες», τη Γαλλία και την Ιρλανδία. Οι δεσμεύσεις αυτές έγιναν αυστηρότερες στην ανανέωση των συμφωνιών το 1984, π.χ. καμία εξαγωγή στην Ιρλανδία (Απόφαση 84 / 309 / ΕΟΚ, EEEK L 154/84).
- Επισημαίνεται ακόμη ότι, στις συμφωνίες με τη Ρουμανία και τη Γιουγκοσλαβία, υπάρχουν διατάξεις σχετικά και με ενδεχόμενες κοινοτικές εξαγωγές προς τις χώρες αυτές, που παραπέμπουν μάλιστα σε υποχρεώσεις στα πλαίσια της GATT.
- Οι επιστολές κυρώνονται με τις παρακάτω αποφάσεις ΕΟΚ: Γιουγκοσλαβία - 81/360, Πολωνία - 81/359, Ρουμανία - 81/359 (EEEK L 137/81), Ουγγαρία - 81/390 (EEEK L 150/81), Βουλγαρία - 82/75 (EEEK L 43/82) και Τσεχοσλοβακία - 82/458 (EEEK L 204/82).
32. Παραθέτουμε τους διακανονισμούς που ίσχυαν στο τέλος του 1985:
33. Για τις σχέσεις της ΕΟΚ με πολυμερείς οργανισμούς και συμφωνίες, βλέπε: *European Communities, Commission The European Community, international organizations and multilateral agreements*, Bruxelles 1977.
34. Βλέπε: - Βαλντιν, Σ. *ό.π.*, σ. 308-309.
- Lavigne, M. *Economie internationale des pays socialistes*, Collection U, Armand Colin, Paris 1985, p. 111-113 και 140-141.
- Σχετικά με το ζήτημα της εισδοχής της ΕΣΣΔ

Ημερομηνία	Χώρα	Προϊόν	Κανον.	EEEK A
	Πολωνία	Αυγά	54/65	59/65
24.04.68	Πολωνία	Χοίροι, ζωντανοί, σφαγμένοι	564/68	109/68
24.04.68	Πολωνία	Πουλερικά, πάπιες, χήνες σφ.	565/68	109/68
25.06.68	Ουγγαρία	Χοίροι σφ. και ορισμ. χοιρινά κρέατα*	998/68	170/68
05.11.69	Ρουμανία	Χοίροι ζωντανοί και σφαγ.*	2260/69	286/69
05.11.69	Ρουμανία	Πάπιες και χήνες σφαγμένες	2261/69	286/69
	Ρουμανία	Αυγά	59/70	11/70
	Πολωνία	Ινδιάνοι	2474/70	265/70
22.07.71	Βουλγαρία	Χοίροι ζωντ., σφαγμ., και ορισμένα χοιρινά κρέατα*	1570/71	165/71
	Βουλγαρία	Αυγά, σφαγμ. όρνιθες, χήνες	2164/72	232/72

* Τροποποίηση με Κανονισμό (ΕΟΚ) 328/83, EEEK L 38/83.

στην GATT, που τέθηκε με ένταξη στη σύνοδο της Punta del Este το 1986, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε, στο ψήφισμά του της 22.1.87 πάνω στην έκθεση Seeler, την ακόλουθη διατύπωση:

«[Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο] Αντιμετωπίζει με ενδιαφέρον την ειδήλωση επιθυμίας της ΕΕΣΔ να συμμετάσχει στην GATT και πιστεύει ότι οι σχετικές διαπραγματεύσεις πρέπει να προχωρήσουν με εποικοδομητικό τρόπο, προοπτική που θα έχει θετικά αποτελέσματα για το διεθνές εμπόριο και ειδικότερα για τα εμπορικά συμφέροντα της Κοινότητας» (Συνοπτικά Πρακτικά, 22.1.87, II, ο. 6).

Σημειώνεται ότι η διατύπωση δεν υπήρχε στο σχέδιο της έκθεσης Seeler, αλλά προστέθηκε με τροπολογία των βουλευτών του ΚΚΕ.

35. Η συμμετοχή των ανατολικών χωρών στο ΔΝΤ έχει σαν συνέπεια τη δυνατότητα να αξιολογούν δάνεια stand-by και άλλες διευκολύνσεις του Ταμείου, καθώς και να χρηματοδοτούνται από την Παγκόσμια Τράπεζα. Από την πλευρά του, το ΔΝΤ παίρνει περισσότερες πληροφορίες για τις οικονομίες των χωρών αυτών και πιέζει προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης ενταξής τους στη διεθνή οικονομία. Από το 1980 και μετά, προστίθενται σαν μέλη του ΔΝΤ, εκτός από τη Γιουγκοσλαβία, τη Ρουμανία και το Βιετνάμ, άλλες δύο ανατολικές χώρες, η Κίνα, που καταλαμβάνει το 1980 τη θέση που κατείχε το καθεστώς της Ταϊβάν, και η Ουγγαρία (1982). Η Πολωνία ζήτησε να γίνει πάλι μέλος το 1981, αλλά οι ΗΠΑ αντάχθηκαν για πολιτικούς λόγους. Εντελώς πρόσφατα οι ΗΠΑ ήσαν τις αντιρρήσεις τους αυτές. Βλέπε: Schüller, A. - Hamel, H. «On the Membership of Socialist Countries in the International Monetary Fund», *Acta Oeconomica*, Vol. 34, No. 1-2, 1985, p. 113-130. Πάντως, όπως στη Δύση και στο Νότο, έτσι και στην Ανατολή, οι σταθεροποιητικές πολιτικές του ΔΝΤ υφίστανται συχνά οξεία κριτική. Βλέπε π.χ. Jovoni, D. «How Much is the IMF Helping Yugoslavia?», *Review of International Affairs*, No. 876, 5.10.1986, p. 9-11.

36. Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, η ΕΟΚ δραστηριοποιήθηκε στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων για το «δεύτερο καλάθι» στη συνάντηση της Μαδρίτης. Όπως και στις διαπραγματεύσεις για το Ελσίνκι, οι δυτικές χώρες συντονίστηκαν και για τα οικονομικά ζητήματα μέσα από το ΝΑΤΟ, η Κοινότητα όμως προσπάθησε να διαμορφώσει τις δικές της θέσεις στο εσωτερικό του δυτικού «κελύφους».

Για τα αποτελέσματα της συνάντησης στη Μαδρίτη, βλ. το μακροσκελές τμήμα για τα οικονομικά στο τελικό ντοκουμέντο: *Concluding Document of the Madrid Meeting of Representatives of the Participating States of the CSCE, Held on the Basis of the Provisions of the Final Act Relating to the Follow-up to the Conference, Madrid 1983*.

37. Σε αρκετές περιπτώσεις εξακολουθεί να ισχύει η αμοιβαία παραχώρηση της ΡΜΕΚ ανάμεσα σε κράτη-μέλη της ΕΟΚ και σε συγκεκριμένες ανατολικές χώρες, είτε μέσω παρατάσεων παλαιών διμερών εμπορικών συμφωνιών, είτε μέσω σχετικών διατάξεων σε διμε-

ρείς συμφωνίες συνεργασίας (βλ. παρακάτω).

38. Για το Σύστημα Γενικευμένων Προτιμήσεων και την κοινοτική θέση, βλ. την πρόταση της Επιτροπής των ΕΚ στο Συμβούλιο για το καθεστώς του 1986, και ειδικότερα την εισηγητική έκθεση: Έγγραφο COM (85) 425 τελικό.
39. Ο πρώτος σχετικός κοινοτικός Κανονισμός ήταν ο Καν. (ΕΟΚ) 109/70 (ΕΕΕΚ L 19/70). Την περίοδο που εξετάζεται ισχύσαν δύο τέτοιοι κανονισμοί, ο 925/79 (ΕΕΕΚ L 131/79) και ο 1765/82 (ΕΕΕΚ L 195/82). Αρχικά, οι πίνακες κοινής απελευθέρωσης διαφοροποιούνταν ανάμεσα στις ανατολικές χώρες. Έτσι το 1970, επί συνόλου 1098 κλάσεων, ήταν απελευθερωμένες έναντι της Βουλγαρίας, Ουγγαρίας, Πολωνίας, Ρουμανίας και Τσεχοσλοβακίας 435-445, αλλά έναντι της ΕΕΣΔ μόνο 64 (και έναντι των «χωρών GATT» 880). Αργότερα, οι διαφοροποιήσεις αυτές καταργήθηκαν (πλην αυτών που οφείλονται σε σύναψη συμφωνιών, βλ. παρακάτω). Το 1978, επί συνόλου 1012 κλάσεων, ήταν απελευθερωμένες έναντι των Χ.Κ.Ε. 700 αλικά και 104 μερικά. Οι αντίστοιχοι αριθμοί το 1982 (βάσει του ισχύοντος τελευταίου Κανονισμού) είναι 703 και 103.
40. Η πρώτη τέτοια κοινοτική ρύθμιση, που αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς την ενοποίηση των εθνικών διαδικασιών, ήταν η Απόφαση του Συμβουλίου 75/210/ΕΟΚ (ΕΕΕΚ L 95/75). Στην περίοδο που εξετάζεται ισχύσαν οι εξής ρυθμίσεις:
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 3286/80 (ΕΕΕΚ L 353/80), που τροποποιήθηκε κυρίως από την Απόφαση 81/248/ΕΟΚ (ΕΕΕΚ L 115/81), και αντικαταστάθηκε από τον
 - Κανονισμό (ΕΟΚ) 3420/83 (ΕΕΕΚ L 346/83).
41. Οι ετήσιες σχετικές Αποφάσεις του Συμβουλίου για την εξεταζόμενη περίοδο είναι:

Έτος	Απόφαση (ΕΟΚ)	ΕΕΕΚ L
1981	80/1278	376/80
1982	81/1065	390/81
1983	82/971	387/83
1984	83/675	381/83
1985	84/657	344/84
1986	85/648	382/85

42. Το ευνοϊκότερο καθεστώς για την Κίνα και τη Ρουμανία συνίσταται αφ' ενός στο ότι προβλέπονται διαδικασίες διαβούλευσης πριν από τη λήψη μέτρων διασφάλισης (πλην εξαιρετικών περιπτώσεων) και, αφ' ετέρου, στον μεγαλύτερο βαθμό κοινής απελευθέρωσης έναντι των χωρών αυτών. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους ισχύοντες Κανονισμούς του 1982, η κατάσταση έχει ως εξής:

Γενικά ΧΚΕ	Αριθμός Απελευθερωμένων Κλάσεων	
	Ολικά	Μερικά
Κίνα	703	103
Ρουμανία	724	124

Επιπλέον, από τις μερικά απελευθερωμένες κλάσεις, η απελευθέρωση αφορά μεγαλύτερο μέρος της κλάσης σε 27 περιπτώσεις για την Κίνα και σε 35 περιπτώσεις για τη Ρουμανία. Το εισαγωγικό καθεστώς από την Κίνα διέ-

πεται, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, από τους εξής διαδοχικούς Κανονισμούς (σε παράθεση τα τεύχη της ΕΕΕΚ L): 2532/78 (306/78), 1766/82 (195/82) και 3421/83 (346/83). Το εισαγωγικό καθεστώς από τη Ρουμανία διέπεται από τους εξής διαδοχικούς Κανονισμούς: 3449/80 (360/80) που τροποποιήθηκε από τους 3799/81 (360/81) και 585/83 (71/83) και αντικαταστάθηκε από τον 3419/83 (346/83).

43. Η κοινοτική νομοθεσία anti-dumping, που ίσχυσε κατά την περίοδο που εξετάζεται, είναι: Κανονισμός (ΕΟΚ) 3017/79 (ΕΕΕΚ L 339/79) που τροποποιήθηκε με τον 1580/82 (178/82) και αντικαταστάθηκε από τον 2176/84 (201/84). Ανάλογες ρυθμίσεις (Συστάσεις) έχει υιοθετήσει και η ΕΚΑΧ για τα προϊόντα που την αφορούν.
44. Κατά την πενταετία 1980-1984, η Κοινότητα άρχισε έρευνες, στα πλαίσια της διαδικασίας anti-dumping, σε 113 περιπτώσεις κατά ανατολικών χωρών επί συνόλου 218 ερευνών (52%). Την πρώτη θέση καταλαμβάνει η Τσεχοσλοβακία με 20 προσφυγές, και ακολουθούν η ΓΛΔ (17), η ΕΕΣΔ (14), η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Ρουμανία (από 12), η Γιουγκοσλαβία και η Κίνα (από 11), η Βουλγαρία (3) και η ΔΔ Κορέας (1). Κατά την ίδια περίοδο, η ΕΟΚ επέβαλε προσωρινό δασμολογικό anti-dumping (ή αντισταθμιστικό) σε 33 περιπτώσεις κατά ανατολικών χωρών (επί συνόλου 68 περιπτώσεων - 49%), και οριστικό δασμολογικό σε 17 περιπτώσεις (επί συνόλου 50 περιπτώσεων - 34%). Εξάλλου, σε 91 περιπτώσεις η σχετική έρευνα έληξε χωρίς επιβολή δασμολογίας, αλλά με ανάληψη υποχρέωσης από την εξάγουσα ανατολική χώρα (επί συνόλου 142 περιπτώσεων - 64%) και άλλες 14 περιπτώσεις επειδή δεν διαπιστώθηκε ύπαρξη dumping ή ζημίας (επί συνόλου 45 περιπτώσεων - 31%).

Από τα στοιχεία που παρατίθενται προκύπτει ότι οι ανατολικές χώρες αποτελούν το στόχο των μισών περίπου προσφυγών στη διαδικασία anti-dumping στην Κοινότητα, ότι οι σχετικές έρευνες καταλήγουν σπανιότερα στο αθεμελιωτό της προσφυγής, αλλά και ότι οι ανατολικές χώρες τείνουν να συμβιβάζονται περισσότερο, αναλαμβάνοντας υποχρεώσεις έναντι της Κοινότητας (προφανώς γιατί η σχετική διαδικασία δεν τις ευνοεί για «να βρουν το δίκιο τους»). Τέλος, σημειώνεται ότι η έναρξη έρευνας anti-dumping εναντίον ανατολικών χωρών παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις κατά την πενταετία χωρίς να διαφαίνεται σαφής τάση, εκτός από τον πολύ χαμηλό αριθμό του πρώτου έτους (1980: 3, 1981: 38, 1982: 25, 1983: 18, 1984: 29).

Όλα τα στοιχεία για τις διαδικασίες anti-dumping είναι από τις «Ετήσιες εκθέσεις της Επιτροπής των Ε.Κ. για τις δραστηριότητες της Κοινότητας όσον αφορά το αντιντάμπινγκ και τις αντιεπιδοτήσεις»: Έγγραφο COM (83) 519 τελικό/2, COM (84) 721 τελικό, και COM (85) 308 τελικό.

Βλέπε και την πρόσφατη έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: Έγγραφο A2-73/86 (έκθεση Thome-Patenotte).

Για μια οσοβιτική άποψη, βλέπε το ενδιαφέ-

- ρον άρθρο: Otreshko, S. – Poluektov, A. «Anti-dumping Legislation as an Instrument for Protecting Imperialist Monopolies' Interests», *Foreign Trade*, No. 9, September 1985, p. 36-40.
45. Βλέπε λ.χ. δύο μελέτες από θιγόμενες χώρες:
– Pandurović, Z. *Ο αγροτικός προστατευτισμός της ΕΟΚ και η ανάπτυξη του παγκοσμίου εμπορίου των αγροτικών προϊόντων*, (στα σερβοκροατικά), Institut za Međunarodnu Politiku i Privredu, Beograd 1976.
– Dimitrov, I. *Ο αγροτικός προστατευτισμός της Κοινής Αγοράς και οι δυνατότητες ανάπτυξης των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων από τις σοσιαλιστικές χώρες*, σ. 204-235, στο *Οικονομικές σχέσεις Ανατολής-Δύσης. Προβλήματα και προοπτικές* (στα βουλγαρικά), Ikonomicheski Institut pri BAN, «Nauka i Izkustvo», Sofija 1976.
46. «Πρωτόκολλο περί του Εσωτερικού Γερμανικού Εμπορίου και των Συναφών Προβλημάτων», συνημμένο στη Συνθήκη της Ρώμης.
47. Για το εμπόριο ανάμεσα στις δύο Γερμανίες, βλέπε:
– Tirapolsky, A. – Globokar, T. «Les relations économiques entre les deux Allemagnes», *Le courrier des pays de l'Est*, No. 287, septembre 1984, p. 3-36.
– Boudier, F. «La spécificité du commerce inter-allemand: une enclave dans la Politique Agricole Commune?», *Revue d'études comparatives est-ouest*, No. 2, juin 1984, και αναδημοσίευση στο *Problèmes économiques*, No. 1892, 3.10.1984, p. 5-11.
48. Για τις σχέσεις ΕΟΚ-Αλβανίας, βλέπε: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έγγραφο A2-114/85 (έκθεση Τζούνη). Είναι χαρακτηριστικό ότι το ψήφισμα, που υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με βάση την έκθεση Τζούνη, περιλαμβάνει εδάφιο όπου το Κοινοβούλιο «καταγράφει με ενδιαφέρον την επιδίωξη της Αλβανίας να συνάψει νέες εμπορικές σχέσεις με αρκετές χώρες της Κοινότητας» και «κρίνει ότι η Κοινότητα θα πρέπει να ενθαρρύνει κάθε βήμα της Αλβανίας προς την κατεύθυνση αυτή». Το γνωστό θέμα, που κυριαρχεί σε ανάλογες εκθέσεις και ψηφίσματα για τις άλλες Χ.Κ.Ε., για τη σύναψη όχι διμερών σχέσεων, αλλά σχέσεων με την Κοινότητα, εμφανίζεται στο ψήφισμα αυτό μόνο με τη μορφή μιας ευχής «να βρεθούν μέθοδοι και διαδικασίες για την προώθηση της οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας μεταξύ της Κοινότητας και της Αλβανίας» (ΕΕΕΚ C 343/85, σ. 46-47).
- Ενδιαφέρον παρουσιάζει για τον ίδιο λόγο και η παρέμβαση του Επίτροπου Sutherland στη σχετική συζήτηση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο:
«Η Επιτροπή πράγματι παρακολούθησε με ενδιαφέρον τις πρόσφατες εξελίξεις που σημειώθηκαν στις οικονομικές σχέσεις της Αλβανίας με ορισμένα κράτη-μέλη της Κοινότητας [η Επιτροπή γνωρίζει βέβαια ότι, συχνά, πρόκειται όχι για «οικονομικές», αλλά για «καθαρά εμπόρευμα» εμπορικές σχέσεις – Σ.Β.]... Η Επιτροπή πιστεύει ότι, πολύ φυσικά, οι εξελίξεις αυτές θα πρέπει να επεκταθούν στη σύναψη σχέσεων με την Κοινότητα ως όργανο, κατ' αναλογία των σχέσεων που συνάπτονται με τα κράτη-μέλη [συνιστάται η «επέκταση» κι όχι η κατάργηση αντικοινοτι-
- κών δραστηριοτήτων – Σ.Β.]» («Συζητήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου», 24.10.1985 σ. 251).
49. Το τμήμα αυτό στηρίζεται, για τις εξελίξεις ως το 1982, ολοκληρωτικά στη μελέτη μου για λογαριασμό του υπ. Συντονισμού: Βαλντέν, Σ. *Οι οικονομικές σχέσεις της Ελλάδας με τις Χώρες Κρατικού Εμπορίου στα πλαίσια του καθεστώτος της ένταξης στην ΕΟΚ: Προτάσεις για μια εθνική στρατηγική*, Αθήνα 1982, Παράρτημα II: «Οι συνέπειες του νέου κοινοτικού καθεστώτος στις σχέσεις της Ελλάδας με τις Χ.Κ.Ε. και οι δυνατότητες άσκησης εθνικής εμπορικής πολιτικής», παρ. 22-26.
- Για τις εξελίξεις μετά το 1982, το τμήμα αυτό στηρίζεται σε πληροφορίες από το ΥΠΕΘΟ.
50. Πάντως η ίδια η Επιτροπή των Ε.Κ. αναγνωρίζει ότι η διαφορά ανάμεσα σε εμπόριο και οικονομική συνεργασία είναι λεπτή (Βλ. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Έγγραφο I-531/82 [έκθεση Irmel], παρ. 5, υποσημ. 1).
51. Απόφαση 74/393/ΕΟΚ, ΕΕΕΚ L 207/74.
52. Έγγραφο 1/74/75 (COMER 5).
53. Απάντηση της Επιτροπής (συμπληρωματική) στη γραπτή ερώτηση αρ. 939/79 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Martinet (ΕΕΕΚ C 156/25.6.80).
54. Βλ. Lavigne, M. *ό.π.*, σ. 60.
55. ΕΕΕΚ C 279/8.11.1979.
56. Η στάση αυτή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου χρονολογείται από παλιά. Βλέπε:
– Έγγραφο 359/73 (έκθεση Jahn).
– Έγγραφο 89/78 (έκθεση Schmidt), παρ. 7-11.
– Έγγραφο I-531/82 (έκθεση Irmel), παρ. 5-6.
- Η απόφαση, που υιοθετήθηκε στη βάση της έκθεσης Irmel στις 11.10.1982, περιλαμβάνει τα εξής εδάφια:
«[Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο]
»6. Αποδοκιμάζει τη χρησιμοποίηση του διφορούμενου χαρακτήρα πολλών από τις διμερείς συμφωνίες συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Κοινότητας και επιμέρους χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, ως μέσο καταστράτηγησης της κοινής εμπορικής πολιτικής.
»7. Υπογραμμίζει την άποψη ότι η Κοινότητα έχει το δικαίωμα, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της για τη διαμόρφωση κοινής εμπορικής πολιτικής και ιδιαίτερα για τη διαμόρφωση πολιτικής εξαγωγών (άρθρο 113 της Συνθήκης ΕΟΚ), να συνάπτει απευθείας συμφωνίες συνεργασίας.
»8. Καλεί τα κράτη-μέλη να έχουν στο εξής υπόψη τους το γεγονός αυτό και να αναλάβουν πρωτοβουλία ώστε να διαθέτει η Κοινότητα τα αναγκαία μέσα για την πραγμάτωση μιας τέτοιας πολιτικής.
»9. Ζητά επίσης την τροποποίηση της διαδικασίας διαβούλευσης για τη σύναψη συμφωνιών συνεργασίας, η οποία αποφασίστηκε το 1974, ώστε να υπάρχει πραγματικός κοινοτικός έλεγχος αυτών των συμφωνιών, κατά τρόπο που να γίνονται σεβαστές οι κοινοτικές αρμοδιότητες και να παρέχονται στην Κοινότητα όλες οι δυνατότητες για την εφαρμογή μιας πολιτικής της συνεργασίας» (ΕΕΕΚ C 292/8.11.1982).